

Djurattraktioner

En studie om djurattraktioner utifrån svenska intressenters perspektiv

Av: Ylva Utterborn och Linus Kindstedt

Handledare: Saeid Abbasian

Södertörns högskola | Institutionen för naturvetenskap, miljö och teknik

Kandidatuppsats 15 hp

Turismvetenskap C | Vårterminen 2017

Förord

”Djurattraktioner - en studie om djurattraktioner utifrån svenska intressenters perspektiv” är en kandidatuppsats skriven av studenterna Ylva Utterborn och Linus Kindstedt. Samtliga delar i uppsatsen är skrivna gemensamt och ansvaras därför av båda författarna.

Tack

Vi vill även tacka alla personer som deltagit och hjälpt oss att skriva denna kandidatuppsats. Utan er hjälp hade uppsatsen varit omöjlig att genomföra, er medverkan har bidragit till utformningen av uppsatsens innehåll.

Ylva Utterborn och Linus Kindstedt
Stockholm, 2017

Sammanfattning

Att använda djur inom turismindustrin är vanligt, trots det har lite forskning inom ämnet riktats mot människors etiska hänseenden. Turistaktiviteter som elefantridning, gå på delfinshow eller besöka djurparker är vanliga inslag under semestern. Denna uppsats syftar till att studera djurattraktioner utifrån olika svenska intressenters perspektiv och dess uppfattningar om djurattraktioner. Studien utgår från en kvalitativ metod där intervjuer har genomförts med följande intressenter: Kolmården djurpark, djurrättsorganisationen Djurens Rätt, researrangören NAZAR, samt besökare av djurattraktioner. Utöver det har även en platsobservation gjorts samt enkätfrågor delats ut på Kolmården. De valda teorierna för studien utgår från två huvudteman vilket är följande: "Djur och etik" samt "Djurens utrymmen i förhållande till besökarnas upplevelser". I resultatavsnittet får läsaren ta del av de olika intressenternas syn på djurattraktioner inom turismen. Kapitlet presenteras med resultat utifrån producenternas perspektiv för att sedan övergå till besökarnas. Därefter analyseras resultatet i förhållande till tidigare forskning och teori. Slutsatsen av studien redovisas i det sista kapitlet med tillhörande diskussion. Resultatet visar att djurens välbefinnande är av största vikt för samtliga intressenter men att det finns olika uppfattningar om vilket tillvägagångssätt som är bäst för att säkerställa djurens välbefinnande i framtiden.

Nyckelord: *Etik, djurattraktioner, djurturism, djurparker, utställningsdesign, kundnöjdhet*

Abstract

Using animals in the tourism industry is common, although some research on the subject has been directed towards people's ethical concerns. Tourist activities such as elephant riding, dolphin shows or visiting zoos are common features during the holidays. In this study, we will try to provide new knowledge about how visitors relate to and argue about animal attractions. This paper aims to study animal attractions based on the views of different Swedish stakeholders and their views on animal attractions related to tourism. The study is based on a qualitative method where interviews have been conducted with the following stakeholders: Kolmården zoo, animal rights organization Djurens Rätt, tour operator NAZAR, as well as regular visitors of animal attractions. In addition to this, a site observation has also been made and questionnaires were distributed at Kolmården zoo. The chosen theories for the study are based on two main themes which are: "Animals and ethics" as well as "Animal spaces in relation to visitor's experiences". In the result chapter, each stakeholder's view of animal tourist attractions is presented. The chapter starts with the results based on the producer's perspective and then switched to the visitors. Thereafter, the result is analyzed in relation to previous research and theory. The conclusion of the study is presented in the last chapter, along with an accompanying discussion. The results shows that animal welfare is the most important to all stakeholders but there are different perceptions how to ensure the future for the animals.

Nyckelord: *Ethics, animal attractions, animal tourism, exhibition design, customer satisfaction*

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Problemdiskussion	2
1.3 Syfte.....	3
1.4 Frågeställningar	3
1.5 Avgränsning och definitioner	3
1.6 Uppsatsdisposition	3
2. Metod	5
2.1 Ontologi.....	5
2.2 Kvalitativ metod	5
2.3 Kvantitativ metod.....	6
2.4 Val av metod.....	6
2.5 Urval	7
2.6 Praktiskt genomförande.....	8
2.7 Analysmetod.....	8
2.8 Validitet och reliabilitet	9
2.9 Forskningsetiska aspekter	10
3. Teoretisk referensram	12
3.1 Tillämpning av teorier	12
3.2 Djur och etik	12
3.2.1 Tidigare forskning om djur och etik.....	12
3.2.2 Teori om djur och etiska överväganden.....	13
3.3 Djurens utrymmen i förhållande till besökarnas upplevelser	14
3.3.1 Tidigare forskning om djurs utrymmen och besökarens upplevelser	14
3.3.2 Teori om djurs utrymmen i förhållande till besökarens upplevelser	16
4. Empiri	19
4.1 Intervju med Kolmården	19
4.2 Intervju med Djurens Rätt.....	20
4.3 Intervju med NAZAR.....	20
4.4.1 Besök och platsobservation på Kolmården	21
4.4.2 Enkätresultat	22
4.4.3 Intervjuer med besökare som någon gång har besökt en djurpark.....	23
Tabell 2. Presentation av intervjudeltagare.....	23
5. Analys	26

5.1 Djur och etik	26
5.2 Djurens utrymmen i förhållande till besökarnas upplevelser	27
6. Slutsatser	29
Avslutande diskussion	31
Förslag på vidare forskning	31
Referenser	32
Bilagor.....	
Bilaga 1	
Bilaga 2.	
Bilaga 3.	
Bilaga 4 - Bilder.....	

1. Inledning

I inledningskapitlet presenteras uppsatsens bakgrund och problemformulering för att ge läsaren en förståelse för ämnet, dess syfte samt frågeställningar. Avslutningsvis presenteras uppsatsens disposition, avgränsningar samt definitioner.

1.1 Bakgrund

I december 2015 beslutade FN:s generalförsamling att utnämna år 2017 till det internationella året för hållbar turismutveckling. FN ser det som en unik möjlighet att öka medvetenheten kring hållbar utveckling bland den offentliga- och privata sektorn, bland beslutsfattare och till allmänheten. FN anser att turismen kan vara ett betydande verktyg för att skydda och återställa den biologiska mångfalden. Ett av målen är att samla finansiella medel för att bevara kulturarv, djurliv och miljö (UNWTO, 2017). Världsnaturfonden rapporterar att två tredjedelar av antalet vilda djur på planeten kommer att dö ut till år 2020. Skövling, jakt och föroreningar ses som en av de största orsakerna till att djurpopulationen sjunker drastiskt (Världsnaturfonden, 2016).

Under historiens gång har relationen mellan människa och djur varit komplicerad. Forskning har sedan länge fokuserat på att förstå människors attitydutveckling kring hur djur behandlats i det västerländska samhället. Vanligtvis har djur använts för att uppfylla människans egna behov, därav namnet *"the man hunter"* (Shani & Pizam, 2008).

"We eat them and we cuddle them. We feed them, we play with them, we make money from them, we hunt them, we build tourism around them, we breed them, we teach them tricks and we pass legislations to protect them. In short, we use them for any purpose we wish" [. . .] (Shani & Pizam, 2008, s. 679)

Människan ses som en högre stående varelse jämfört med djur, därför har utnyttjandet av dem accepterats. Att använda djur inom turismindustrin är vanligt, trots det har lite forskning inom ämnet riktats mot människors etiska hänseenden. Andra yrkesområden involverar betydligt mer djuretik, ofta inom medicinska studier, djurförsök, biologi och psykologi (Shani & Pizam, 2008).

År 2008 skapade "ABTA Global Welfare Guidance for Animals in Tourism" regler för hur djur får skötas inom turismbranschen. Dessa riktlinjer omarbetades år 2013 och är idag en av de mest etablerade på marknaden. De olika principerna har framarbetats med hjälp av turismindustrin, bland annat Thomas Cook. Sedan 1 januari 2017 lanserades ytterligare en striktare handlingsplan inom Thomas Cook, som också inkluderar företaget Ving. Inom de nya lagarna existerar regler och kontroller för hur bland annat djurattraktioner och djurutflykter får skötas (Ving, 2016). Företaget Global Spirit har därför fått i uppdrag att utföra kontroller över de större attraktionerna inom Thomas Cook. Det har visat sig att vissa av dessa attraktioner inte kvalificerar sig för företagets direktiv. Djurattraktioner som inte når upp till riktlinjerna har därför tagits bort (Ving, 2016).

Djur och turism hör många gånger ihop och ses som ett viktigt inslag under semestern. Samtidigt anser många människor det vara oacceptabelt att tillfångata vilda djur. Ofta överlever inte dessa djur fritt i naturen eftersom de en gång har tillfångatagits. Turism kan därmed utgöra en viktig del för djurens välbefinnande med hjälp av den nya och striktare policyn (Ving, 2016).

1.2 Problemdiskussion

Djur används inom turistindustrin på många olika sätt. De kan exempelvis upptäckas fritt i naturen, skådas på safaris eller tillfångatas till djurparker. Hästar, kameler och elefanter kan exempelvis utnyttjas i transportsyften eller för underhållning. En annan typ av djurattraktioner är djurparker (Shani & Pizam, 2008). Djurparker är en form av museum, där skillnaden från andra museer är att utställningarna fokuserar på exponering av levande djur (Mason, 1999). Anläggningar som visar upp djur för allmänheten minst sju dagar om året räknas som djurparker (Jordbruksverket, 2015). Länsstyrelsen i Sverige arbetar för att se över djurens utrymmen och personalens utbildning på djurparkerna. Det är viktigt att djuren ska kunna bete sig naturligt i sina utrymmen, exempelvis ska de hållas i par eller grupp och får inte vara fastbundna. Det finns olika regler för utrymmen sett till storlek och utformning beroende på vilket djur det gäller. Djurparker måste ha personal som har utbildning och erfarenhet för att kunna ta hand om djur och skötsel på anläggningen. Alla djurparker ska även ha veterinärer och zoologer på plats (Jordbruksverket, 2015).

Enligt Djurens Rätt (2017) är det inte djurvänligt att stödja aktiviteter där djur används för underhållning. I ett videoklipp på Djurens Rätts hemsida berättar en tidigare delfinränare om hur späckhuggare på den spanska djurparken Loro Parque på Teneriffa tvingas uppträda till hög musik och skvätta vatten på publiken under uppvisningar. I klippet visas även hur späckhuggarna lever i trånga utrymmen och biter i betongväggar av tristess. Djurens Rätt (2017) har därför uppmanat turister att inte välja Ving och andra researrangörer som säljer utflykter till delfinrier och späckhuggaruppvisningar.

I en studie av Moorhouse et. al (2015) bedöms djurattraktioner efter hur väl djuren sköts samt om det hjälper till att rädda arter. De attraktioner som rankades högst i negativ bemärkelse var bland annat elefantridning och delfinuppträdanden. Enligt den globala organisationen WAZAs rapport från 2015 sker årligen över 700 miljoner besök på djurparker och akvarier världen över (WAZA, 2015). Fernandez et. al (2009) menar att de flesta djurparker arbetar efter fem primära mål; djurens välmående, bevarande, folkbildning, forskning och underhållning. Många djurparker lägger stor vikt på de fyra första målen, trots det kommer en majoritet av besökarna för underhållningens skull. Om djurparker misslyckas med att underhålla sina besökare blir det svårt att uppnå de andra målen (Fernandez et. al, 2009).

Att besöka djurparker kan även medföra positiva effekter på besökarnas kunskapsutveckling och attityder gällande djur och natur (Luebke & Matiasek, 2013). Sickler & Frase (2009) resonerar liknande i sin studie, där faktorer som ökad kunskapsinläring, djurkontakt och djurunderhållning utgjorde viktiga komponenter för vuxna besökares kundnöjdhet. Hosey (2005) fann i sin studie att besökares möjlighet att vara nära djur ökade djurparkens attraktionskraft. Om besökare blev ombedda eller förbjudna från att interagera med djuren sänktes besökarantalet och det finansiella stödet från allmänheten. Samtidigt anser Woods (2002) att det är viktigt att hitta en balans mellan djurens välmående och besökarnas behov. I en studie om besökarnas attityder gentemot djurattraktioner ur ett etiskt perspektiv fann Shani (2012) att besökare tydligt uttryckte att det var av yttersta vikt att djuren behandlas väl. Samtidigt konstaterar Moorhouse et. al (2015) att besökare har svårt att avgöra om djurattraktioner är bra eller dåligt för djuren, om de behandlas väl eller om attraktionerna hjälper att rädda arter.

Problematiken kring djurattraktioner är enligt oss en komplex fråga och vetenskapligt intressant att studera eftersom den väcker många och olika reaktioner hos folk. Vi vill med denna studie därför undersöka hur olika intressenter ser på djurturism, i synnerhet

djurattraktioner. Det kan bland annat ge forskningen en uppdaterad bild om svenska intressenters syn på djurattraktioner som i sin tur kan vara av nytta för samtliga parter.

1.3 Syfte

Denna uppsats syftar till att studera djurturism utifrån olika svenska intressenters perspektiv och dess uppfattningar om djurattraktioner inom turismen.

1.4 Frågeställningar

- *Hur ställer sig turismnära intressenter till djurattraktioner?*
- *Hur ställer sig besökare till djurattraktioner?*

1.5 Avgränsning och definitioner

Denna uppsats avgränsar sig till svenska intressenter och djurattraktioner. Kriteriet för denna studie är att besökaren minst en gång ska ha besökt en djurbaserad attraktion.

Nedan följer en definitionslista på olika begrepp som anses vara centrala för uppsatsen.

Definitioner:

Djurattraktioner (egen definition)

Attraktioner som inkluderar djur på ett eller annat sätt, exempelvis djurparker, cirkus eller delfinarium.

Djuretik (egen definition)

Studiet av människors moraliska fenomen och föreställningar om djurattraktioner.

Etik

Ordet har sitt ursprung från grekiskan *ēthikō's* som handlar om läran om moraliska företeelser och föreställningar. Etik och moral förväxlas ofta ihop, moral syftar till individers handlingar. En människas eller grupps moral uttrycker sig i vad den gör eller inte gör. Etik handlar om den teoretiska tanken kring moralen och dess innebörd (NE, 2017).

Turismnära intressenter (egen definition)

Personer, organisationer eller företag som är engagerade och intresserade i viss verksamhet som inkluderar djur inom turismbranschen.

Utilitarism

Utilitarism av latinets *uti'litas* som betyder användbarhet, nytta. Är en slags nyttomoralisk lära som handlar om att människan alltid bör agera så att konsekvenserna av handlandet blir så bra som möjligt i det avseendet att summan av välbefinnandet hos alla individer blir så stort som möjligt.

1.6 Uppsatsdisposition

Inledningsvis i kapitel (1) presenterades en *bakgrund* av studiens ämne samt *problemdiskussion, syfte och frågeställningar*. Hit hör även uppsatsens *avgränsningar* och *definitioner* som ska avse att klargöra uppsatsens valda precisering. I nästkommande kapitel, (2) behandlas uppsatsens *metod*, det vill säga tillvägagångssättet för uppsatsen. Här presenteras bland annat uppsatsens *val av metod, urval, praktiska genomförande samt forskningsetiska aspekter*. I kapitel (3), *teori*, får läsaren ta del av den *tidigare forskning* som

gjorts över ämnet samt de *teoretiska ramverken* för studien. Den tidigare forskningen har som mål att skapa en helhetssyn för läsaren över forskningsfältet för att sedan övergå till teorierna. I teoridelen presenteras följande huvudrubriker; *Djur och etik* samt *Djurens utrymmen i förhållande till besökarnas upplevelser*. I kapitel (4) presenteras *resultatet* av intervjuerna. Inledningsvis beskrivs resultatet utifrån organisationernas perspektiv för att sedan fortsätta med resultatet från platsobservationerna, enkätundersökningarna samt besökarna. I kapitel (5) *analyseras* det empiriska materialet och avslutningsvis i kapitel (6) presenteras och *diskuteras* resultatet av studien samt förslag ges för *vidare forskning* inom ämnet.

2. Metod

I följande avsnitt kommer en beskrivning av studiens forskningsansats, urval samt en presentation av dem. Vidare redovisas uppsatsens praktiska genomförande samt hur analysen gått till. Avslutningsvis diskuteras etiska överväganden, studiens reliabilitet, validitet samt metodkritik.

2.1 Ontologi

Ontologi handlar om hur den sociala verkligheten kan förstås, antingen som något yttre i samspel till sociala aktörer eller något som dessa utformar (Bryman, 2011, s. 20). Skillnaderna mellan dessa två förhållningssätt är inte statiska utan vissa undersökningar kan visa karaktär av den ena eller andra inriktningen (Bryman, 2011, s. 40-41).

Kvantitativa och kvalitativa undersökningar skiljer sig åt på så sätt att de är olika forskningsstrategier. Det visar sig framförallt med hjälp av vilken roll teorin har, vilken kunskapssyn den inbegriper och vilka ontologiska ståndpunkter den har (Bryman, 2011, s. 40-41). Objektivism beskrivs som en ontologisk utgångspunkt där människor upplever sociala händelser i form av yttre fakta som befinner sig bortom individens tankeförmåga och som inte går att påverka. Sociala beteenden och dess innebörd är inte beroende av sociala aktörer (Bryman, 2011, s. 36).

Den andra ontologiska utgångspunkten är konstruktionism. Det innebär att sociala företeelser och kategorier bildas via social interaktion men också i en situation av ständig förändring (Bryman, 2011, s. 36-37). Konstruktionismen grundar sig i den sociala världen, där sociala aktörer ständigt är med och skapar denna (Bryman, 2011, s. 38-39).

Vilken av dessa två tillvägagångssätt forskaren väljer att använda sig av grundar sig på den teoretiska frågan och den ontologiska utgångspunkten. Det finns två val av metoder för forskningsprocessen, den kvantitativa och den kvalitativa metoden (Bryman, 2011, s. 40).

2.2 Kvalitativ metod

Det existerar ingen exakt definition på hur kvalitativa respektive kvantitativa metoder skiljer sig åt. Gemensamt för de två metoderna är att de ska öka förståelsen för det samhälle vi lever i och hur människor, grupper och institutioner har för inverkan på varandra (Holme & Solvang, 2012, s. 76).

Kvalitativ forskning betonar ofta ord vid insamling och analys av data och inte kvantifiering som i den kvantitativa forskningen. Forskning inom det kvalitativa området handlar om att uppfatta och förtydliga den sociala världen som är i ständig rörelse, där individerna är med och skapar och förändrar denna (Bryman, 2011, s. 39-41). Framförallt intar den ett induktivt förhållningssätt gällande relationen teori och forskning, med tonvikt på generering av teorier. Den avstår också från naturvetenskapliga metoder, speciellt då det handlar om positivismen.

Kvalitativa metoder har sin fördel i att de ger en ökad kunskap för sociala processer och sammanhang. Metoden underlättar närkontakt till de valda enheterna för studien, vilket ökar chanserna till att förstå de enskilda personernas uppfattningar om ett fenomen. Som forskare intresserar man sig för det speciella och unika, där datainsamlingen inträffar i närheten av den verklighet som forskaren studerar (Holme & Solvang, 2012, s. 78-79). Vilken typ av data som

blir viktig i studien är därför helt beroende av vem som deltar i undersökningen. Datasamlingen sker under förhållanden där individen ska ges möjlighet att kunna redogöra för sina egna uppfattningar. Kvalitativa metoder är flexibla och kan under forskningsprocessen ändras och anpassas efter de olika enheterna som deltar i studien, exempelvis ordningsföljden på intervjufrågorna (Holme & Solvang, 2012, s. 80-82).

2.3 Kvantitativ metod

Den kvantitativa forskningen har präglats av naturvetenskapliga modellens normer och metoder, i synnerhet positivismen. Positivism innebär en kunskapsteoretisk utgångspunkt som talar för naturvetenskapliga metoder då den sociala verkligheten studeras (Bryman, 2011, s. 30). Kvantitativ forskning utgår från den sociala verkligheten, vilket handlar om en yttre och objektiv verklighet (Bryman, 2011, s.40). Att arbeta med en kvantitativ metod innebär ofta att forskaren använder sig av siffror för det som ska undersökas. Metoden möjliggör undersökningar på bredden då den ofta innehåller många undersökningsenheter. Intresset ligger i att finna det gemensamma, genomsnittliga och representativa för en studie (Holme & Solvang, 2012, s.78). Till skillnad från kvalitativa metoder är den kvantitativa mer standardiserad. Utformningen av frågor har planerats i förväg som i sin tur följer en bestämd ordning. Även svaren är utformade på så sätt att de ibland kan upplevas som irrelevanta för den som svarar. Forskaren ges mindre möjlighet att tolka informatörens reaktion på frågorna (Holme & Solvang, 2012, s.82). Tillvägagångssättet har sin fördel i att det kan tydliggöra olika fenomen. Med hjälp av olika statistiska hjälpmedel går det att göra generaliseringar till andra grupper än de som faktiskt studeras (Holme & Solvang, 2012, s.87-88).

2.4 Val av metod

Denna uppsats utgår från en kvalitativ metod med ett konstruktionistiskt synsätt. Vi anser att en kvalitativ ansats lämpar sig bäst eftersom forskning inom det kvalitativa området handlar om att uppfatta och förtydliga den sociala världen som är i ständig rörelse (Bryman, 2011, s. 39-41). Det har vi gjort eftersom intresset ligger i att uppfatta människors inställningar till djurattraktioner men även hur inställningarna har förändrats över tiden. För att förstå det har vi använt oss av intervjuer, observationer samt kvalitativa enkäter, mer om det går att läsa i avsnittet om praktiskt genomförande.

Eftersom uppsatsen innefattar intervjuer med Kolmården och besökare på Kolmården fann vi det lämpligt att själva besöka djurparken. Observationer ger forskaren ett påtagligt sätt att samla in data eftersom det bygger på ögats direkta observation av händelser (Denscombe, 2009). Vidare påtalar Denscombe (2009) att två forskare som bevittnar samma händelser inte nödvändigtvis kommer att ha exakt samma bild. Detta beror på perception och minne, det är därför viktigt att ha i åtanke att såväl minnet som perceptionen är selektiv. Med det menas att det finns ett mönster i hur vissa saker glöms bort medan andra saker fastnar i minnet. Minnet filtrerar också information som tas emot, viss information hindras medan annan information uppfattas som "det som sker". Det är på grund av detta som olika observatörer kan få olika intryck av samma situationer (Denscombe, 2009). Ett sätt att minimera risken för att forskarna ska ha helt olika bilder är att använda sig av observationsscheman. Ett Observationsschema kan ses som en typ av checklista som ska få forskarna att rikta sin uppmärksamhet mot samma företeelser (Denscombe, 2009). I uppsatsen har ett observationsschema använts som ett hjälpmedel för att förhindra att samla in olika data av händelserna (se bilaga 1).

På plats på Kolmården delades även 20 enkäter ut till besökare. Det gjordes för att få en uppfattning inför de djupgående intervjuerna om hur personer resonerar om djurattraktioner.

Majoriteten av intervjufrågorna var av kvalitativ karaktär med öppna svarsfrågor, resultatet sammanställdes sedan i text och diagramform.

2.5 Urval

Vi har i denna studie gjort ett urval utifrån svenska intressenter för att få en inblick i hur de uppfattar och resonerar kring djurattraktioner. Intervjuerna har gjorts med besökare som någon gång har besökt en djurpark men som vid intervjutillfället inte befann sig på djurparken. Detta urval skedde med hjälp av ett subjektivt urval. Ett subjektivt urval handlar om att forskaren sedan tidigare har en viss kunskap om det fenomen som ska studeras. Forskaren väljer avsiktligt ut vissa personer som tros bidra med värdefulla data för studien. Den intervjuade har i sin tur rekommenderat en annan person som de anser lämplig för studien, därför har även ett snöbollsurval använts. Snöbollsurval är en process där en person hänvisar till en eller flera andra personer. Urvalet växer sig sedan större och större, likt en snöboll som rullas. Detta är en effektiv teknik för mindre forskningsprojekt (Denscombe, 2009). En respondent i författarnas närhet valdes ut efter de uppsatta kriterierna. Respondenten ombads hänvisa till ett flertal personer som respondenten ansåg skulle kunna vara bidragande till uppsatsen. Genom detta snöbollsurval genomfördes åtta intervjuer med personer som vid intervjutillfället inte befann sig på Kolmården men som någon gång har besökt en djurpark. Under observationen på Kolmården delades enkäter ut till besökarna på plats där personer som befann sig i närheten blev tillfrågade om de ville besvara tio frågor. Vid olika tidpunkter under besöket spred vi ut oss i djurparken för att dela ut enkäterna. Detta gjordes för att fler än bara de tjugo första besökarna skulle få möjlighet att bli tillfrågade. Förutom enskilda besökare av djurattraktioner har intervjuer genomförts med större organisationer, nämligen Djurens Rätt, NAZAR samt Kolmårdens djurpark. Även de har genomförts med ett subjektivt urval eftersom vi anser att de har intressanta ståndpunkter gällande djurattraktioner. Organisationerna och besökarna delar i sin tur olika typer av uppfattningar och åsikter gällande djurattraktioner.

Nedan ges en urvalspresentation av uppsatsens intressenter:

Kolmården

Kolmården är en djurpark som erbjuder upplevelser för alla åldrar. Djurparken är den största i Norden, förutom djur finns även berg-och dalbanor, Bamses värld, spa samt ett vildmarkshotell. Som besökare har du möjlighet att bland annat få se tigrar, delfinshower och elefanter. Bevarande, forskning och utbildning är Kolmårdens främsta syfte (Kolmården, 2017).

Djurens Rätt

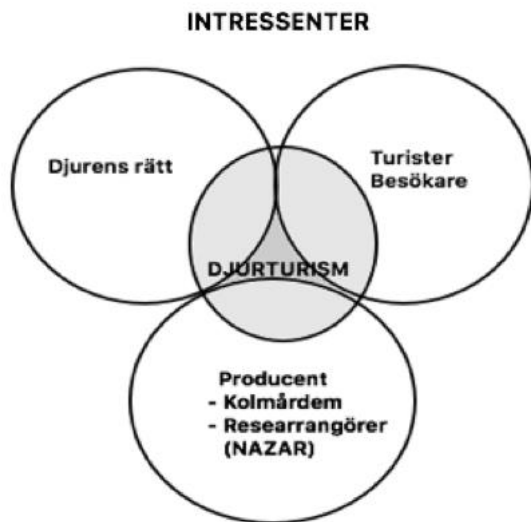
Djurens Rätt är en organisation som arbetar med djurrätts- och djurskyddsfrågor. Organisationen bildades 1882 som en reaktion mot dåtidens djurförsök. Idag arbetar Djurens Rätt även med andra typer av frågor, till exempel djur i livsmedelsindustrin och djur i turismen. Djurens Rätt säger sig vilja vara djurens röst i samhället och försöker påverka attityden hos politiker och konsumenter. Detta sker ofta genom opinionsbildning. Målet är att skapa en värld där djur respekteras som kännande individer med rätt till att få utlopp för sina naturliga beteenden och liv (Djurens Rätt, 2017).

NAZAR

År 2004 startades researrangören NAZAR, då som en del av den brittiska resekoncernen First Choice. Researrangören var den första som startade all-inclusiveresor till Medelhavet på sin

tid. Idag är NAZAR en del av världens största resekoncern, TUI Group. NAZAR specialiserar sig på lyx- och all-inclusiveresor och de arbetar över hela Norden (NAZAR, 2017).

Följande illustration visar en översikt av studiens empiriska byggstenar, det vill säga intressenter som studien utgår från (Djurens Rätt, NAZAR, Kolmården och besökare av djurattraktioner).

Figur 1. (Utterborn)

2.6 Praktiskt genomförande

För datainsamling genomfördes totalt elva intervjuer med tillhörande intervjumanualer (se bilaga 2). Av alla intervjuer var endast en strukturerad och resten av semistrukturerad karaktär. I semistrukturerade intervjuer ställer intervjupersonen ett antal frågor som kan jämföras med ett frågeschema men där ordningen på frågorna varierar. Frågorna är ofta formulerade på ett mer övergripande sätt till skillnad från den strukturerade intervjun. Intervjuaren har också möjlighet att ställa följdfrågor till den som blir intervjuad (Bryman, 2011, s. 206). I de strukturerade intervjuerna är frågorna fastställda och mer specifika, där ordningen ska följas efter schemat (Bryman, 2011, s. 203). Respondenterna intervjuades enskilt där intervjutillfället med Djurens Rätt och NAZAR varade i ca 45-60 minuter och de personliga intervjutillfällena med besökare varade i ca 30-40 minuter. Två av intervjuerna fick genomföras via Skype på grund av för långt avstånd och en tredje via e-mail. Skype är en kostnadsfri röst- och videosamtaltjänst till personer över hela världen (Skype, 2017). I Skypeintervjun var det enbart röstsamtaltjänsten som användes. Resterande intervjuer skedde på plats i miljöer som respondenterna själva fick välja. Samtliga intervjuer förutom e-postintervjun spelades in med en ljudupptagare för att underlätta transkribering av materialet. I e-postintervjun med Kolmården var frågorna strukturerade eftersom vi inte hade möjlighet att intervju Kolmårdens djurvälferdsstrateg på plats.

2.7 Analysmetod

Den insamlade datan från intervjuerna ordnades efter koder för att underlätta analysarbetet. Enligt Hjerm & Lindgren (2010) ska koderna tas fram för att skapa en preliminär ordning.

Kodningen är en väsentlig del då slutresultatet av materialet ska vara så verklig som möjligt. Det material som tillhör en viktig del för det analyserade materialet kallas för kategorier, de namn dessa kategorier får nämns för koder. Syftet med kodningen är att göra ramverket förståeligt (Hjerm & Lindgren, 2010, s.97-100). Koderna tilldelades en speciell färg som motsvarade ett visst tema för uppsatsen. Aspers (2011) kallar denna typ av metod för marginalmetoden. Marginalmetoden går ut på att forskaren först gör en grundkodning av intervjumaterialet, där mer övergripande koder tas fram, exempelvis kön. Efter detta ska forskaren koda det empiriska materialets innebörd. Ett tillvägagångssätt är att använda sig av ord-för-ord-kodning eller rad-för-rad-kodning (Aspers, 2011, s. 185). I arbetet med uppsatsen valde vi att rad-för-rad-koda för att underlätta förståelsen för vad stycket handlade om. Sedan gick vi tillbaka till varje enskild rad för att undersöka om det empiriska avsnittet (meningen, ordet eller raden) kunde ordnas upp efter de bestämda koderna. I uppsatsen kodade vi materialet efter följande koder och färger; *etik (grön), utveckling (rosa), utbildning (brun), underhållning (orange), utställningsdesign (lila), fördelar (blå) och nackdelar (röd)*.

Då de framarbetade koderna tagit form ska analysen förfinas, det kallas för tematisering. Det går ut på att finna tematiska samspel mellan de kodade kategorierna man skapat, det vill säga, ordna och indela bland koder och idéer. Huvudsaken med tematisering är att de enskilda koderna som forskaren skapat är utgångspunkten men även siktet mot att hitta en mer överskådlig tematisk form i materialet. Tematiseringen är som en slags kodning av koderna. De befintliga koderna ska kategoriseras genom att ordna upp dem kring mönster som har upptäckts i data och som ansetts vara betydelsefulla i samspel till den aktuella forskningsfrågan (Hjerm & Lindgren, 2010, s.114-118). I uppsatsarbetet utgick vi från de bestämda koderna som sedan tematiserades efter mönster som upptäcktes under arbetets gång. Dessa gick sedan in under analyskapitlets temarubriker, *djur och etik* samt *djurens utrymmen i förhållande till besökarnas upplevelser*. Exempelvis passade koden utbildning in under temat djur/utveckling och koden för underhållning gick under temat för djur/etik. Avslutningsvis analyserades materialet för att senare arbetas fram till en slutsats.

2.8 Validitet och reliabilitet

Inom kvalitativ forskning talas det om studiens pålitlighet, trovärdighet, tillförlitlighet, överförbarhet samt bekräftelsebarhet. Dessa kriterier kan underlätta arbetet med att kvalitetssäkra både forskarens och andra studier. Att arbeta ordentligt med det insamlade materialet samt testa studiens resultat med ett flertal metoder, forskare och datamaterial är några av de kriterier som tas upp (Hjerm & Lindgren, 2010, s.134). I utformningen av denna uppsats har vi samlat information med hjälp av flera olika metoder för att kvalitetssäkra arbetet, det har skett med hjälp av intervjuer, enkäter och observationer. På så sätt underlättar det förståelsen för studiens resultat eftersom vi undersöker det utifrån flera metoder.

Ett annat kriterium är att så ofta som möjligt testa studiens analyser genom att visa dem för personer som inte är insatta inom den (Hjerm & Lindgren, 2010, s.134). Det har vi gjort genom att låta kursdeltagare samt utomstående personer komma med konstruktiv kritik på arbetet. Att analysera observationer som avviker från det centrala är också en viktig del av kvalitetssäkringen (Hjerm & Lindgren, 2010, s.134). Det visade sig att enkätundersökningarna i uppsatsarbetet skiljde sig från majoriteten av intervjuerna vilket har gjort att vi fått undersöka dem extra. Det är också av yttersta vikt att forskaren är noggrann och konsekvent då olika begrepp tillämpas. För att underlätta begreppsanvändningen har en lista på vanligt förekommande begrepp listats i avsnittet om avgränsningar och definitioner. Avslutningsvis är det bra att kontrollera analyserna mot personer som vistas i den omgivning

som undersöks (Hjerm & Lindgren, 2010, s.134). Det har vi gjort genom att återkomma till informanterna om några osäkerheter kring deras svar uppkommit.

2.9 Forskningsetiska aspekter

Enligt Bryman (2011, s.131-132) finns det fyra grundläggande etiska principer som en forskare bör använda sig av då utomstående personer är inblandade i undersökningen; *Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.*

Informationskravet innebär att forskarna måste informera om forskningens syfte, det vill säga att deltagarna ska vara medvetna om att dess medverkan är frivillig och att de kan avböja när som helst om så önskas. Inför varje intervju fick deltagarna en förfrågan om de ville delta, personerna fick då ta del av studiens syfte och vad för typ av frågor som skulle komma att ställas. *Samtyckeskravet* handlar om att deltagarna själva ska få bestämma om de vill medverka i studien eller inte. Innan intervjuerna genomfördes tillfrågades deltagarna ännu en gång om de ville delta. I samband med det gjordes även en förfrågan om deltagarna accepterade att intervjun spelades in. Vid *konfidentialitetskravet* är det viktigt att ingen obehörig person kommer åt information som samlats in om forskningen. Information om deltagarna måste förvaras på ett sätt som bara är tillgängligt för forskaren. I enkätstudien och de personliga intervjuerna med besökare har deltagarna fått vara anonyma, inga namn nämns i uppsatsen. När Djurens Rätt, Kolmården och NAZAR intervjuades fick intervjupersonerna en förfrågan om de ville vara anonyma i uppsatsen eller inte. Samtliga intervjupersoner godkände att deras riktiga namn användes i studien. Datainsamlingen har förvarats i ett dokument som enbart vi som uppsatsförfattare har tillgång till. Det sista etiska kravet handlar om *nyttjandekravet* som innebär att den insamlade datan från enskilda respondenter enbart får användas för forskningssyfte. I arbetet med uppsatsen var vi noga med att informera de berörda om att dess medverkan enbart var för uppsatsens syfte och inget annat.

Forskningsetiska aspekter vid observationer

I studien gjordes även en dold observation på Kolmården. Den dolda observationens fördelar är att ingen av de studerade vet om att forskaren observerar, därför är han eller hon till viss del en medlem av den studerade gruppen. Därför ställer observationer också etiska krav på att ingen av de observerade får komma till skada. Observatören måste anpassas till att fungera i den aktuella situationen. I rollen som dold observatör är det bra att undvika att göra anteckningar om fenomen som har uppmärksammats. Detta bör göras för att minska risken för att uppfattas som misstänksam av gruppen som studeras (Holme & Solvang, 2012, s. 110-112). Under observationen på Kolmården medverkade vi som vanliga besökare, observationen gjordes med hjälp av ett observationsschema som hade planerats i förväg. Efter avslutat besök formulerades sedan tankar och upplevelser av dagen med hjälp av schemat.

Fördelen med intervjuer är att den som intervjuar kan tolka respondentens reaktioner. Intervjuaren kan lättare förstå situationen, respondentens kroppsspråk samt sådant som inte framgår via exempelvis en telefon eller enkät. På så sätt kommer sanningshalten i intervjuupståenden bli tydligare då personerna bestämmer träff för intervju. Med hjälp av resonemang och öppna frågor går det också att klargöra eventuella frågor som kan uppstå under intervjun (Eriksson & Hultman, 2014, s.103-105). Av uppsatsens elva intervjuer utfördes två av dem via röstsamtaltjänsten Skype och en via mail. Detta gjordes på grund av den långa distansen för att åka och besöka respondenterna samt tidsåtgången för det. Vi är därför medvetna om att betydelsefulla tolkningar av respondentens reaktioner kan ha gått förlorade under dessa intervjuer. Vi kan heller inte dra några större slutsatser utifrån enkäterna som delades ut på Kolmården eftersom de enbart var 20 stycken. Dock gjorde vi dem i syfte

att skapa oss en uppfattning om hur besökare resonerar kring djurattraktioner som sedan skulle leda oss vidare till utformningen av de djupgående intervjuerna.

Vi är också medvetna om att organisationers intervjusvar kan vara vinklade, vilket förutsätter att vi måste undersöka svaren kritiskt. Eriksson och Hultman (2014) skriver om vikten av att ha ett kritiskt tänkande för att undvika missvisande svar, där målet går ut på att förändra, utveckla och vara kreativ vilket gör att forskaren erfar ny information. De anser att forskaren bör ha en distans till teorin och empirin för att inte påverkas av irrelevanta faktorer (Eriksson & Hultman, 2014, s. 34).

3. Teoretisk referensram

I detta kapitel kommer tidigare forskning över ämnet att presenteras samt studiens teoretiska ramverk. Dessa ska i sin tur utgöra kärnan för uppsatsens empiri och analysavsnitt. I studien har två teorier valts ut, den första redogör för människors etiska överväganden kring djur och djurattraktioner. Den andra teorin berör djurs utrymmen i förhållande till besökarens upplevelser. Inför varje teori kommer tidigare forskning att redovisas för att ge läsaren en förståelse för området.

3.1 Tillämpning av teorier

Tidigare forskning och teorier har valts ut för att de anses vara lämpliga utifrån syftet med studien. Det etiska avsnittet ska öka förståelsen för intervjupersonernas egna etiska ställningstaganden till djurattraktioner. Den andra teorin om djurens utrymmen i förhållande till besökarnas upplevelser kompletterar den första på så sätt att de olika etiska inställningarna ofta grundar sig i hur stora eller små djurens utrymmen är. Framöver kommer rubrikerna i teorikapitlet att vara utgångspunkten i analysdelen, där tidigare forskning och teorier kommer belysa uppsatsens problem.

3.2 Djur och etik

3.2.1 Tidigare forskning om djur och etik

I en studie om etik och konsumtion undersöker Eckhardt et. al (2010) hur konsumenter motiverar sitt handlande och hur de fokuserar på oetisk konsumtion. Oetisk konsumtion skulle kunna vara att köpa piratkopior av en märkesväska i Thailand, att köpa kläder sydda av barnarbetare, ladda ned filmer på nätet eller att titta på djur i fångenskap. Författarna menar att konsumenten genom sina handlingar försöker att framställa sig i god dager, därför borde möjligheten att göra "det rätta" vara lockande. Att göra "det rätta" menar författarna kan betyda att en person måste lägga ned mer tid, mer pengar eller till och med avstå från en produkt. Ett exempel på det skulle kunna vara att bara handla ekologiska produkter eller att avstå från kött. Detta skulle kunna bli mer tidskrävande och dyrare för konsumenten. Därför menar Eckhardt et. al (2010) att konsumenter kan välja att medvetet eller omedvetet ignorera de villkor, frågor eller problem som existerar. För att fortsätta se sig själva som goda människor kan konsumenter motivera sina handlingar. Detta kan ske genom att antingen försöka få en handling att verka etisk eller så kan konsumenten ursäktas sig och förneka sitt ansvar. I sin studie fann författarna tre typer av motiveringar som användes av respondenterna; *Ekonomisk rationalism, institutionellt ansvar och utveckling.*

Ekonomisk rationalism innebär att konsumenten använder kostnad för olika argument att rättfärdiga sitt beteende. I djurparkens fall skulle kostnaden för att besöka Kolmården kontra kostnaden för att åka till delfinens eller apornas naturliga hemvist vara ett argument som konsumenten kan använda sig av. *Institutionellt ansvar* betyder att konsumenten fokuserar på att avsäga sig ansvaret för de problem som presenteras. Istället hänvisar de till företag, myndigheter och lagar som är ansvariga för att lösa problemen. Om det är lagligt att ha vilda djur i en djurpark är det accepterat för konsumenten att besöka djurparken och titta på djuren. *Utveckling* är den sista typen av motivering som används, vilket innebär att konsumenten hänvisar till den aktuella världsutvecklingen. Den utveckling som förutspås kommer att fortsätta och går inte att göra någonting åt (Eckhardt et. al, 2010).

Roe et. al (2014) har gjort en komparativ studie om vad djurparker prioriterar och vad besökare anser att de ska prioritera. Studien undersöker frågan från både djurparker och besökarnas perspektiv. Roe et. al (2014) menar att moderna djurparker måste uppfylla flera olika ansvarsområden och aktiviteter som inkluderar utbildning, vetenskaplig forskning och djurskydd. Utöver det måste djurparken se till att den är attraktiv för besökare. Med många uppgifter och begränsade medel måste djurparker prioritera bland dessa ansvarsområden. Av 190 djurparker i 52 länder besvarades en enkät om vilka aktiviteter och prioriteringar de har och hur högt dessa rankas, detta jämfördes sedan med intervjuade besökare.

Enligt Roe et. al (2014) var den viktigaste prioriteringen för djurparker och besökare utbildning. Studien visar även att besökare vill veta mer om vad djurparker gör för att bevara och skydda hotade djurarter, något som djurparker angav som en lägre prioritet än besökarna. Författarna anser att den mest intressanta upptäckten i studien var skillnaden mellan djurparker och besökare. Det handlar om huruvida besökare ska få se djurarter som finns i den nationella miljön eller djurarter som är utrotningshotade. En klar majoritet av besökarna ansåg att detta var en viktig eller en mycket viktig prioriteringsfråga medan mindre än hälften av djurparkerna rankade det som en viktig roll. Utställningar av djurarter kan hjälpa till att utbilda barn om naturen och främja ett intresse för bevarande av djur och natur. Utställningar av utrotningshotade djurarter skulle gynna både inhemska och utländska besökare som inte har möjlighet att resa till djurens naturliga livsmiljöer (Roe et. al, 2014).

3.2.2 Teori om djur och etiska överväganden

Besökarnas åsikter om vad som anses underhållande har förändrats med tiden. En övergång har skett från cirkusliknande uppvisningar till mer naturliga presentationer av djur. Det är nu vanligare att djur befinner sig i fångenskap, i mer större, planerade och ”naturligare” miljöer. Dessutom är det många djurparker som understryker dess verksamhet med syfte att utbilda besökare istället för att erbjuda dem underhållning. Besökarna ska kunna observera djur och öka sin biologiska kunskap. Trots det uppfattas djurparker mer som platser för avkoppling och familjeorienterade resor än utbildning. Dessutom har det visat sig att besökare prioriterar att få se djuren snarare än djurens rätt till att kunna dra sig undan till privata platser (Shani & Pizam, 2008).

Inom djuretik redogörs det för tre etiska principer. Den första handlar om *miljöetik* som innebär att alla handlingar är etiskt godtagbara så länge det inte stör ekosystemet. Inom ett sådant förhållningssätt skulle det vara helt tillåtet att utnyttja, eller till och med döda, ett enda djur, så länge det inte har större konsekvenser som hotar existensen för en eller flera arter (Shani & Pizam, 2008). Det andra etiska övervägandet är *djurskydd*. Förespråkarna för detta synsätt, är beredda att tillåta djurs lidanden om det är fördelaktigt för människor eller andra djurarters välfärd. Välfärden överväger i sin tur exempelvis smärta och lidande hos det enskilda djuret. Användandet av djur ses som acceptabelt men lidandet bör minskas så mycket som möjligt. Det sista etiska övervägandet syftar till *djurens rätt* och den *moraliska hänsynen* till djuren på grund av dess medvetenhet och förmåga att känna smärta, både fysiskt och psykiskt. Djurrättsanhängare ser djur som lika värda människor, därför är negativa handlingar mot dem moraliskt fel. Dock accepterar de flesta individer användandet av djur för människors syften (Shani & Pizam, 2008).

Underhållning och utbildning

Djurparker ses primärt som platser för rekreation och familjeorienterade resor. I en studie av Hamilton Zoo i Nya Zeeland, uppgav många av besökarna att de önskade få vara med om fler möten med djur. Vid dessa möten ville besökarna få se djuren leka och förslag gavs om att de

skulle ges fler föremål att underhålla sig med. Dessa rekommendationer visar att besökarnas underhållning är en viktig del för att uppnå kundnöjdhet. I deras undersökning av "wildlife tourism" nämnde besökarna att tillfredsställelse är starkt beroende av bland annat djurens synlighet, djurens rörelse och personernas eget deltagande i upplevelsen. Därför skulle det vara mycket önskvärt att koppla samman dessa funktioner, utan att kompromissa med andra aspekter. Till exempel att använda videos och webbkameror som dokumenterar djuren, samtidigt som de uppfyller gästernas önskan om att se djuren och deras beteende i dess privata område (Shani & Pizam, 2008).

Förutom att erbjuda underhållning, har djurattraktioner möjlighet att utnyttja det ökade engagemanget för ekoturism. På så sätt kan de tillhandahålla utbildningsverksamhet för gästerna. En av de mest centrala delarna i ekoturism är att erbjuda utbildningsmöjligheter för besökarna och lära dem att ta miljöansvar. Många av dagens djurparker har redan profilerat sig som utbildningsinriktade, snarare som underhållningsattraktioner. Arbetet med utbildning är inte enbart för djurparker, Sea Worlds anläggningar i USA har exempelvis satsat mycket på olika miljöutbildningar. Trots stark fokus på utbildning ges fortfarande kritik från djurrättsorganisationer på grund av liknelsen med cirkusshower (Shani & Pizam, 2008). Ett flertal destinationer och djurattraktioner har anpassat ett mål inriktad mot djurskydd. Dock är det många djurattraktioner som fortfarande inte engagerar sig för den senaste tidens trender inom branschen (Shani & Pizam, 2008). Enligt många personer kommer det troligtvis anses som oetiskt att underhålla besökare med hjälp av djurattraktioner. I utvecklingen mot en mer djurvänligare strategi tillsammans med djurrättsrörelser bör sådana attraktioner tänka på alternativa vägar för att underhålla sina gäster. Inom turismindustrin, är det extra viktigt att erbjuda djuren möjlighet att få befinna sig i sitt normala beteende, det vill säga, enligt egenskaperna och behoven som varje art har. Djuren måste också ges möjlighet att under vissa tidpunkter på dygnet gömma sig, trots att det kan innebära en begränsning av besökarnas möjlighet att skåda dem (Shani & Pizam, 2008).

3.3 Djurens utrymmen i förhållande till besökarnas upplevelser

3.3.1 Tidigare forskning om djurs utrymmen och besökares upplevelser

Tofield et. al (2003) studerade Hamilton Zoo i Nya Zeeland och undersökte utställningsdesignen och hur det kan påverka besökarnas uppfattning. I intervjuerna med besökare fann Tofield att de populäraste utställningarna var tigrar, noshörningar och fritt flygande fåglar. De utställningarna ansågs vara uppbyggda på ett realistiskt sätt med lätt synliga djur. Noshörningsutställningen var designad så att besökarna kunde vara ett fåtal meter från djuren. De minst populära utställningarna var reptilerna och papegojorna. De utställningarna beskrevs av besökarna som små och mörka. Studien kom fram till att besökarnas uppfattningar styrdes av fyra faktorer; hur nära besökaren kunde komma djuren, hur synliga djuren var, hur aktiva djuren var samt hur naturligt djurens område uppfattades (Tofield et. al 2003).

I en studie undersökte Blaney & Wells (2004) besökarnas uppfattning före och efter ändringar av gorillornas utställning. Ett kamouflagenät placerades framför skyddsglasat till gorillorna, sedan fick besökarna fylla i en enkät för att kunna bedöma deras uppfattningar före och efter installationen av nätet. Utifrån enkäterna kunde författarna tyda att gorillorna ansågs vara mer spännande när nätet var uppe. Med nätet blev gorillorna mindre aggressiva och folksamlingarna blev betydligt tystare kring utställningen. Besökarna använde mindre tid åt att banka på glaset för att påkalla gorillornas uppmärksamhet. Det var en stor skillnad från

tidigare när inget nät fanns framför glaset. Författarna fann ett betydligt mindre aggressivt och onormalt beteende hos gorillorna när kamouflagenätet var på plats runt utställningen, detta eftersom besökarnas närvaro var mindre framträdande för gorillorna. Blaney & Wells (2004) kom fram till att kamouflagenätet var ett effektivt sätt att få utställningens miljö att framstå som mer naturlig, att gorillornas beteende blev mindre aggressivt mot besökare och att det i längden kunde främja bevarandenaspekten.

Woods (2002) har undersökt besökares upplevelser i djurparker för att få fram deras bästa och sämsta upplevelser. Woods (2002) menar att det pågår en ständig debatt om fördelar med djurparker, om det kompenserar för det faktum att djurarter hålls i fångenskap. Författaren belyser sedan balansen mellan bevarandet av djurarter, djurens välmående och besökarnas tillfredsställelse. Woods (2002) anser därför att besökarnas uppfattningar och åsikter är en viktig faktor i debatten. Studien genomfördes i Australien och i den deltog 790 respondenter där de blev tillfrågade att beskriva deras bästa och värsta upplevelser. 363 stycken beskrivningar av bästa upplevelser och 323 stycken beskrivningar av värsta upplevelser samlades in och analyserades. I studien framkom det att interaktionen med djuren, att få ny kunskap och att se många olika djurarter var frekventa svar bland de upplevelser som besökarna ansåg vara deras bästa. Woods (2002) menar att människor gillar att komma nära djur, få kontakt och ibland även få röra dem. Att lära sig någonting nytt är något som kan vara avgörande för att besökaren kommer ihåg besöket. De sämsta upplevelserna handlade om uppfattningen av att djuren blev dåligt omhändertagna, att servicen inte var bra och att en del av djurens beteenden uppfattades som hotfulla.

Reade & Waran (1996) har i en liknande studie undersökt hur människor i Skottland uppfattar djur på djurparker. Studien är uppdelad i två delar. I den första delen av studien utfördes en enkätundersökning med 200 respondenter i Edinburgh. Detta för att få en bild av vad allmänheten resonerar om djuren. I den andra delen intervjuades 216 besökare på Edinburgh Zoo för att belysa besökarnas uppfattningar. I enkäterna fanns bland annat frågor om hur man ser på djur i fångenskap. Hur djurens inhägnad är designad och vilka roller som forskning, utbildning, underhållning och bevarande djurparker har. Resultatet visar att underhållning var den roll som ansågs vara minst viktig för en djurpark när det kom till allmänhetens uppfattningar medan de faktiska besökarnas huvudsakliga motiv till att besöka djurparken kunde ses som underhållningsbaserade. De huvudsakliga motiven för besök var det med vänner och familj, för nöje och underhållning. Reade & Waran (1996) menar att om underhållning inte anses vara en viktig roll för djurparker kan det vara ett dominerande motiv bakom beslutet att besöka djurparken. Studien visade också att allmänheten har en mer negativ uppfattning om djuren på djurparken medan besökare uppvisade en mer positiv attityd. Författarna belyser att skillnaden kan bero på att besökare inte vill påpeka negativa aspekter eftersom det skulle kunna ha påverkan på deras utflykt, exempelvis förstöra upplevelsen. Reade & Waran (1996) anser också att allmänhetens negativa uppfattningar kan bero på att det var länge sedan de besökte en djurpark vilket gör att de inte kan veta om djurparken har förbättrats till det bättre under den gångna tiden. En annan orsak skulle kunna vara att de blivit influerade av artiklar och debatter i media. Resultatet visar också att båda grupper generellt ansåg djurens utrymmen som viktigt men att besökarna är mer medvetna om vikten av att djurens miljö på djurparken är berikande (verktyg, träd, rep, utmaningar). Författarna menar att det kan bero på att besökarna läst informationsblad under besöket, eller sett skyltar runt utställningarna. Besökarna kan därmed insett betydelsen och uppfattat djurens inhägnad som mer lik deras naturliga miljö (Reade & Waran, 1996).

3.3.2 Teori om djurs utrymmen i förhållande till besökarens upplevelser

David A. Fenell (2015) utforskar hur ett utilitaristiskt tankesätt kan påverka den moraliska acceptansen för djurparker. I tabell 1. nedan visas några av de konsekvenser som djur sägs uppleva i fångenskap. Utöver det kan djur uppleva positiva fördelar som tillfredsställelse av mat, vatten och skydd.

Tabell 1. Effekter av djur i fångenskap på djurparker

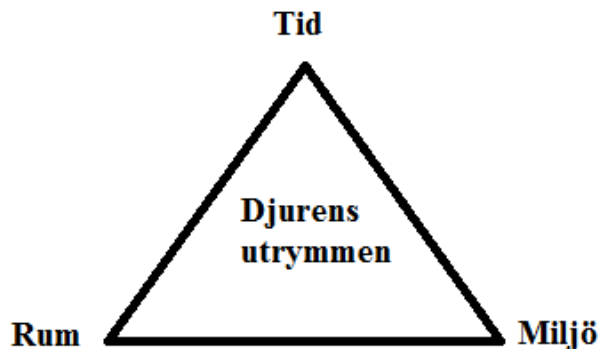
<i>Typ av effekt</i>	<i>Förklaring</i>
Stereotyper	Beteenden som är fasta, tydliga meningslösa och upprepade, såsom vävning och gungning
Ökad aggression	Ökad aggression till människor och andra djur. Beteendet skiljer sig mycket från det i det vilda.
Ökad frustration, konfliktbeteende	Beteenden som saknar sammanhang, såsom skakningar, tuggande eller slickande
Ökad rädsla	Inkluderar tillstånd som skakningar, undvikande, svettningar eller överreaktion mot små miljöförändringar
Beteendeförändringar	När en bestämd art inte längre utför ett normalt beteende vid en viss ålder. Utvecklingsstadiet förändras.

(Fenell, 2015)

Hedonistisk utilitarism kan enligt Fenell (2015) tillämpas på djurparker, som i detta fall handlar om att överväga konsekvenserna av människans handlingar i djurparker. Om majoriteten av de ca 700 miljonerna besökarna som går på djurparker varje år har en trivsamt upplevelse, kommer djurparker gynnas eftersom intäkterna överskrider kostnaderna. Effekterna av det blir att samhället även gynnas eftersom turisterna främjar andra turistföretag. Det kan argumenteras för att djurparker ses som moraliskt rätt på utilitaristiska grunder eftersom det finns maximering av nöje över smärta för alla som väljer att besöka djurparker. Det viktiga är att bedöma om konsekvenserna av en handling inkluderar exploatering av djur. En granskning av skadan måste beaktas i förhållande till fördelarna för människor och andra djur. Djurparkers kanske mest starkaste motargument för detta är tydliggörandet av bevarandenaspekten. Somliga förespråkare av djurparker resonerar med utilitaristiska motiv, att det ses som moraliskt rätt att hålla djur i fångenskap eftersom majoriteten av arterna fortfarande är fria. Om djurparkerna utesluter att utbilda sina besökare kan djurparkerna snarare komma att ses som oetiska eftersom den viktigaste motivationen för besökarna blir underhållningssyfte (Fenell, 2015).

Animal-as-client (AAC) är en teori utvecklad av Daniel B. Nuttall (2004). Nuttall (2004) menar att designen av utställningar på djurparker har fokuserat på människans behov snarare än på djurens. Teorins centrala fokus ligger i att designers behöver ta hänsyn till djurens kultur och att designprocessen av utställningen bör vara därefter. Om målet med djurparken är att skapa en miljö som visar djurens sociala struktur och bevara djurens kultur över generationer så är faktorerna rum och tid mycket viktiga. Det måste finnas rum och tid för livshistoriska mönster och händelser. Livshistoriska mönster ses som generell tidslinje som omfattar de flesta djur. Det handlar om födelse, att uppnå självständighet, att fortplanta sig och ta hand om avkomman för att avslutningsvis sluta med döden. Mellan livshistoriska

mönster sker också livshistoriska händelser. Detta kan vara lekfullt beteende bland flocken, beskyddande av territorium samt jakt. Nuttall (2004) menar att det är händelser som mest kommer att uppskattas av besökare och som kan öka tillfredsställelsen bland dem. Designers måste ha i åtanke hur djuren beter sig i sin naturliga miljö och skapa ett område som tillåter djuren att leva sina liv som de hade gjort i sin naturliga miljö. Beteendet är en komponent av djurens kultur som måste bevaras. Det ökar utbildningsnivån av djurparkens besökare. Att blockera djurens naturliga beteende kan leda till att djuren blir uttråkade och frustrerade på grund av stimulationsbrist (Nuttall, 2004).

Figur 2. Egen tolkning av Nuttall (2004).

En ökad oro för miljöns välbefinnande har gjort att människor under de senaste tio åren allt mer intresserat sig för förhållandet mellan miljö och turism (Reynolds & Braithwaite, 2001). Reynolds & Braithwaite (2001) menar att besökares upplevelser av djur har blivit mer populärt. Ur besökarens synvinkel finns ett växande behov av samspel mellan natur och människa. Författarna anser också att frågor som handlar om djurens välmående, ekonomiska vinning, bevarande av arter och besökarnas nöjdhet ofta hamnar i konflikt med varandra. Reynolds & Braithwaite (2001) har identifierat sex olika faktorer som fångar det centrala och typiska när det kommer till turismupplevelser; *Autenticitet*, *intensitet*, *unikhet*, *varaktighet*, *artens status* och *artens popularitet*. De första fyra faktorerna är generella för all turism medan artens status och artens popularitet är särskilt förknippade med upplevelser av djur i det fria.

Autenticitet handlar om upplevd äkthet i attraktionen. Graden av naturligt beteende från djuren och miljön som arten befinner sig i blir av vikt. Om upplevelsen är uppenbart konstruerad kommer inte autenticiteten att vara hög.

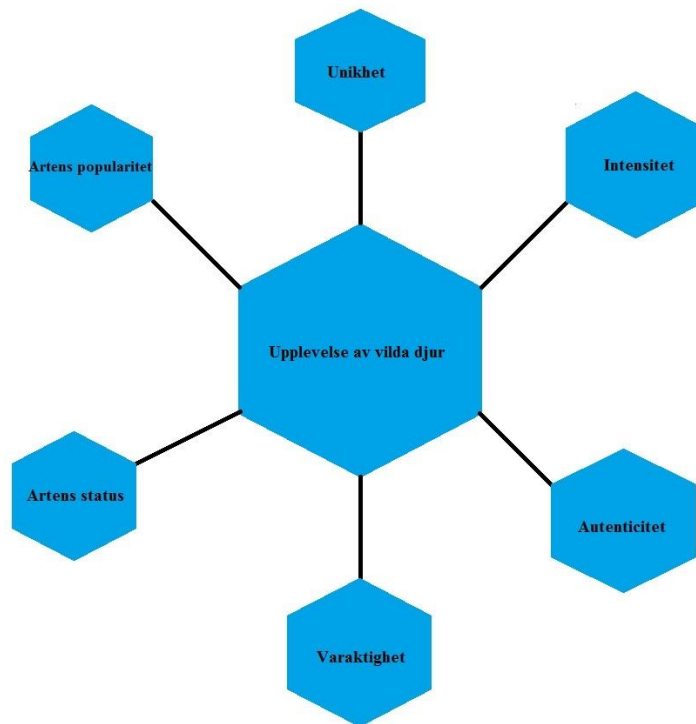
Intensitet syftar till spänningen som tillkommer av upplevelsen. Ord som förknippas med detta är fascination och många gånger uppstår adrenalinkänslor i samband med den.

En upplevelses *unikhet* handlar om att besökaren kommer känna sig som privilegierad om den uppfattats som speciell och ovanlig.

En upplevelses *varaktighet* syftar till upplevelsens längd. Fram till ett visst skede kommer besökaren att stimuleras av upplevelsen för att sedan känna mättnad.

Artens status handlar om hur sällsynt ett djur är. Utrotningshotade arter ses som mer intressanta än arter som upplevs vara vanliga.

Artens popularitet drivs av olika attribut som artens storlek, fysiska attraktion och om den anses farlig eller inte. Även hur mycket utrymme den får i sociala medier kan vara avgörande (Reynolds & Braithwaite, 2001).

Figur 3. Egen modell tolkad utifrån Reynolds & Braithwaite (2001)

4. Empiri

I detta avsnitt får läsaren ta del av studiens intervjuer med Kolmården, Djurens Rätt, NAZAR, samt besökare av djurattraktioner. Kapitlet inleds med resultat utifrån producenternas perspektiv, efter det visas även resultatet från platsobservationen samt enkätundersökningen på Kolmården. Avslutningsvis presenteras intervjuer med besökare som någon gång har besökt en djurpark. Presentationsordningen för kapitlet är ordnad för att särskilja organisationer, som kan ha egna intressen, från privata besökare och deras uppfattningar.

4.1 Intervju med Kolmården

I intervjun med Kolmården fick vi intervjuja Kolmårdens djurvälståndsstrateg Tina Jansson som är utbildad djurvårdare. Förutom det är Jansson en utbildad biolog och arbetar även som verksamhetsansvarig för Kolmårdens insamlingsstiftelse med bevarandeprojekt. Att vara djurvälståndstrateg innebär bland annat att förbättra beteendedelen i djurvälstånd som kompletterar det övriga arbetet inom djurvälstånd, exempelvis hälsoperspektivet som veterinärerna främst ansvarar för. Tillsammans med kollegor, utvecklar de berikningsprogram för Kolmårdens djur, internutbildar personalen i djurvälstånd samt gör planer för hur de ska introducera djur till varandra och utveckla strategier för hur de kan utvärdera djurens välfärd i sin helhet. I samarbete med olika universitet (främst Linköpings universitet) arbetar de med ett masterprogram och har genom universiteten ett antal studenter som gör sina examensarbeten på Kolmården. Utöver det har djurparken gjort omfattande forskning sedan länge på exempelvis tumblaren. Jansson berättar om hur Kolmården verkar inom bevarandenaspekten och hur viktigt det är att uppmuntra folk till ett mer hållbart levnadssätt.

”Vi tror att kanske den största chansen att påverka är genom folkbildning. Om vi kan påverka alla våra gäster till att ta små steg som gynnar djurarter, natur miljö så bidrar det mest i det stora hela till en mer hållbar värld.”

Kolmården har över 700 000 besökare på sommarhalvåret. Det är utöver alla de skolklasser, företagsgrupper och privatpersoner som besöker djurparken under resterande delen av året. Därför anser Kolmården att de har en enorm möjlighet att nå ut med kunskap till en stor del av Sveriges befolkning. Jansson menar på att Kolmården vill inspirera barn och vuxna till ett livslångt engagemang för djur och natur, allt i kampen för en mer hållbar värld. Utbildningsprogrammen finns inom olika områden som berör djur, natur, miljö och hållbarhet. Hon berättar att djurparkens utformning av inhägnade områden bestäms av djurskyddsreglerna som regleras av Jordbruksverket. Tillsammans med djurparkens kompetenspersoner, det vill säga zoologer, djurvårdare, veterinärer samt djurvälståndstrateger utformas riktlinjer som finns inom djurparksorganisationer. Bland annat handlar det om att utforma inhägnade områden som är anpassade efter djurens bästa förutsättningar. Enligt Jansson har djuren möjlighet att undvika djurparkens besökare eftersom sådant är reglerat via föreskrifterna. Kolmårdens VD ansvarar för det yttersta ansvaret för hela verksamheten. Denne ser till att det finns en zoolog och veterinär på plats, då det är ett krav för att få ha en djurpark i Sverige. Kolmården är en del av koncernen Parks and Resorts Scandinavia som ägs av Johan Tidstrand, Helena Tidstrand samt Mattias Banker. Kolmården utvecklas ständigt, samtidigt påpekar Jansson att de kan fortsätta att utvecklas på många sätt. Ett mål är att få ännu fler besökare som kan ta del av folkbildningen via de erfarenheter som de har inom djurvälstånd, forskning och bevarande

4.2 Intervju med Djurens Rätt

Peter Nilsson, kampanjsamordnare hos Djurens Rätt, berättar att organisationens grundläggande inställning är att alla djur har rätt att leva i frihet och att människor inte har rätt att stänga in djur på begränsade utrymmen. Ute i sin naturliga miljö kan djuren jaga och röra sig över stora ytor, något som inte är praktiskt möjligt på en djurpark. Djuren får maten serverad och behöver inte använda sina instinkter för att jaga. Nilsson menar att besökare får en fel bild av djuren när vi får se dem i det passiva tillståndet. Djurens Rätt arbetar för att djurparker ska byggas mer för djurens bästa istället för att ta hänsyn till människors olika behov. Nilsson menar att djuren har behov av att vara ifred under vissa dagar men att de kan vara närmare besökare en annan dag, därför borde utrymmet vara uppbyggt för den möjligheten. Samtidigt säger Nilsson att djurparker lever på att besökaren får se djuren och att det kan bli svårt att sälja biljetter om besökaren bara "kanske" får se djuren.

Nilsson berättar att bevarandenaspekten brukar lyftas till djurparker fördel.

Bevarandenaspekten är relevant men Djurens Rätt anser att djuren ska skyddas i sin naturliga miljö så mycket som möjligt innan besökaren väljer att gå dit. Nilsson menar att argumenten för bevarande används som ursäkt för ofta och att det finns många djur som lever på djurparker, som inte är utrotningshotade. Han menar att djurparker kanske enbart ska ha utrotningshotade djur när ingen annan möjlighet finns att rädda dem i sin vanliga hemvist. Samtidigt har Djurens Rätt förståelse för att det inte är möjligt att stänga en djurpark och släppa ut alla djuren i naturen. Det vore orimligt att resonera på det sättet och många personer missuppfattar därför Djurens Rätt.

“Det handlar mer om att förändra på sikt, grundproblemet och människors värderingar”

Nilsson berättar om Djurens Rätt och dess tro på att kommunicera. De har träffat flera resebolag och även haft möte med Kolmården angående delfinariet. På deras hemsida visas en lista över resebolag och hur samtalen med bolagen har gått, vilka som tagit bort djuraktiviteter och vilka som fortfarande marknadsför det. Mycket handlar om värderingar och Nilsson upplever att det finns en ökad förståelse för att elefantridning och delfinshower inte är bra. För att försöka ändra människors värderingar använder Djurens Rätt sociala medier, deras Facebook-sida har runt 360 000 följare där information och bilder publiceras för att belysa dessa djurfrågor. Nilsson upplever att många på Facebooksidan instämmer med det som Djurens Rätt är kritiska mot, samtidigt anser han det vara svårt att veta hur det ter sig i praktiken och hur många som faktiskt följer deras åsikter ute i verkligheten.

4.3 Intervju med NAZAR

Enligt Kemal Yamanlar, Nordic Managing Director på NAZAR, var företaget en av de första researrangörerna inom TUI som beslutade om att sluta sälja biljetter till delfinshower.

“Det är sällan en delfinshowsanläggning ser tråkigt ut. Den ser ju alltid så proffsig och väl inpackad ut med glättiga broschyrer. Hela föreställningen är ju så färgsprakande men i verkligheten så är det djur som lever i fångenskap och frågan är om det är värdigt för de här djuren eller inte”

I grunden arbetar inte NAZAR med denna typen av frågor utan Yamanlar anser att företaget har grundat sina beslut på etiska principer. Som en del av världens största reseföretag, TUI ingår det redan föreskrifter på hur olika djurpolicys ska följas. Utöver det har företaget ingen direkt medveten policy eller riktlinje gällande djurattraktioner. Istället grundar sig besluten på de anställdas åsikter i företaget.

”Det var inte utifrån någon strategi, det var inte för att någon sa till oss, att inom koncernen tycker vi si eller så, utan att vi som har makten i det här företaget, vi beslutar nu att vi skippar det här. Vi var de första inom TUI som gjorde det här öppet. För sanningen är den att vi tjänade ganska bra på de här delfinshowerna. Vi struntade i det och tyckte bara att det kändes bra när vi tog det beslutet”

På företagets nya destinationer är de noga med att studera olika utflyktsprogram som inkluderar djur. Om exempelvis en utflyktsbuss med företagets egna gäster innefattar exploatering av djur tas utflykten bort från programmet. Om några av NAZARs gäster ska ingå i exempelvis TUIs utflykter har de inte möjlighet att påverka. Trots det är NAZAR noga med att informera om att företaget inte rekommenderar sina gäster att delta i just den typen av exploatering. Återigen är det inte en del av företagets uttalade policy som står bakom beslutet utan något som de anställda arbetar med för att de anser det vara viktigt. Yamanlar berättar att företaget valt att utesluta denna form av turism eftersom de anser den vara ovärdig för djuren. Beslutet har bemötts med positiv respons och enligt honom har de inte förlorat några kunder på grund av valet. Trots det är han noga med att betona att delfinshowerna stod för en stor del av företagets intäkter. Intrycket har varit att 99 % av kunderna anser att beslutet varit bra och att det har uppskattats av allmänheten. Yamanlar menar att skandinaviska kunder är extra känsliga i frågor som rör djurattraktioner. Han berättar att det fortfarande efterfrågas delfinshower av kunder men att NAZAR har valt att gå ut med en förklaring och berätta varför det valt att inte stötta det. De flesta av kunderna accepterar förklaringen men NAZAR är också medvetna om att de kan gå till andra företag som erbjuder delfinshower. Djurattraktioner har inte helt uteslutits av företaget. I Malaga erbjuds havsutflykter med båt där kunderna får möjlighet att skåda delfiner i det fria på avstånd. Enligt Yamanlar upplevs denna typ av djurattraktion som mer naturlig för djuren och utflykten har dessutom visat sig vara framgångsrik för företaget.

4.4.1 Besök och platsobservation på Kolmården

Ett besök på Kolmårdens djurpark genomfördes under en helgdag i april. Under besökets gång användes ett observationsschema (se bilaga 1) för att underlätta observationen av djurens utrymmen och besökarnas beteenden. Vissa av djuren har egna områden medan andra delar utrymme efter olika arter. Tigrarna, lokatterna, björnarna och vargarna var några av de djur som hade enskilda utrymmen. Zebrorna, antiloperna och noshörningarna ingick i området ”Savann”, kamel samt jak ingick i området ”Öken”. Det fanns också en del av djurparken som var speciellt anpassade för mindre barn, den delen kallades för ”Barnens lantgård”. På lantgården fanns det möjlighet för barn att titta och klappa på får och getter.

På Kolmården finns inte bara utställningar med djur utan även andra attraktioner. En stor och en mindre berg- och dalbana, en lekplats som heter Kulmården och Bamses värld. Bamses värld är en temapark med åkattraktioner för mindre barn, där finns även serveringar med möjlighet att köpa mat. Den stora berg- och dalbanan var inte öppen men på både Kulmården och Bamses värld var det full aktivitet med mycket barnfamiljer. På Bamses värld upplevdes också den högsta ljudnivån under hela besöket med mycket rop och skrik från barn och föräldrar (Observation, 2017).

Både ”Savannen” och ”Öken” var områden där djuren hade stora ytor att röra sig över med möjlighet att komma långt ifrån besökarna. Områdena var även ganska lika deras naturliga miljöer bortsett från naturliga byten och rovdjur. Vid alla inhägnade ytor fanns informationsskyltar med fakta om djuren och hur hotad arten är (se bilaga 4, bild 1 & 2). Kolmården hade haft premiäröppning helgen innan besöket och på grund av vädret hade inte alla djuren släppts utomhus. Aporna var fortfarande inomhus i apariumet där det var betydligt varmare. Aporna hade ganska stora utrymmen med högt i tak. Det fanns träd, grenar, rep och däck som de kunde använda sig av. Mellan aporna och glasrutorna fanns ett stort gap, som en

vallgrav som gör att aporna inte kan klättra upp till glasrutorna. Vid gorillornas glasrutor fanns ett litet staket vilket förhindrade besökare från att stå tätt intill glaset. Det fanns även buskar som gjorde att det endast fanns ett fåtal platser för besökare att se in till gorillorna utan skyddssikt. Djurvårdaren berättade att buskarna hade använts som pynt men att det också hade en lugnande effekt på gorillorna. Djurvårdaren berättade att gorillorna vid flera tillfällen hade blivit aggressiva mot besökarna och kastat olika föremål mot dem (Observation, 2017). Det djur som verkade ha flest besökare kring sig under hela besöket var tigrarna. Även delfinerna var populära vid tid för delfinshowen. Det var också den enda möjligheten att se showen den dagen. Delfinariet var fullsatt och en kraftig majoritet av besökarna var barnfamiljer. Delfinshowen startade med att visa en film om planeten och om hur människan förorenar och skövlar naturen vilket resulterar i att många djur blir utrotningshotade. Efter filmen startade showen med ett antal delfiner som tillsammans med sina tränare utförde olika tricks och moment. Efter varje utförd moment återvände delfinerna till sina tränare som delade ut mat i form av fisk. Hela föreställningen med film och delfiner varade i ungefär 30 minuter. På delfinshowen upplevdes den högsta ljudnivån från besökarna. På övriga platser där djur befann sig var ljudvolymen inte lika hög, där upplevdes inte några besökare som stod och bankade på glasrutor eller skrek på djuren i deras utrymmen (Observation, 2017).

4.4.2 Enkätresultat

Enkäterna delades ut till besökare på Kolmården. De 20 ifyllda enkäterna besvarades av 12 män och 8 kvinnor där den yngsta var 18 år och den äldsta 50 år gammal. Enkäterna innehöll mestadels öppna frågor där besökarna gavs möjlighet och utrymme att utveckla sina svar. På frågan varför respondenten besökte Kolmården svarade en majoritet av respondenterna att det var för barnens skull. Några svarade att det specifikt var för att se på djur och ett fåtal svarade andra anledningar som till exempel arbete som personlig assistent. På frågan om vad som ansågs vara viktigt under besöket svarade hälften att få se många djur. Flera besökare svarade att det var särskilt viktigt att deras barn hade kul och att de hade en bra dag, majoriteten av dem skulle besöka delfinshowen under dagen. Av de som valde att inte besöka någon föreställning framkom tidsbrist eller att de tyckte synd om delfinerna. De djur som ansågs vara mest intressanta var delfinerna och tigrarna. Ingen av de svarande benämnde djurens utrymmen i negativ ordalag, majoriteten ansåg att djuren hade bra utrymmen och en besökare svarade specifikt att personen litade på djurparken. Vid frågan om hur besökaren upplever djurens möjlighet att gömma sig ansåg 15 besökare att djuren hade den möjligheten, medan 3 besökare ansåg att det kunde ha varit bättre. På frågan om hur besökarna upplever att djuren mår uppgav två respondenter att de inte kunde svara på frågan medan resten av respondenterna uppgav att de mår bra. I den avslutande frågan fick besökarna möjlighet att beskriva hur Kolmården kunde utvecklas för att bli bättre. Svaren varierade mellan servicefrågor som billigare inträde eller att det skulle finnas matställen inomhus. Vissa besökare ville ha fler djur till djurparken medan andra ansåg att det var viktigt att delfinerna skulle släppas fria. En stor del av besökarna uppgav att de inte hade reflekterat över frågan och lämnade därför rutan tom.

4.4.3 Intervjuer med besökare som någon gång har besökt en djurpark

Tabell 2. Presentation av intervjudeltagare.

Respondent	Kön	Ålder	Barn
R1	Kvinna	52	Ja
R2	Man	54	Ja
R3	Man	32	Ja
R4	Kvinna	26	Nej
R5	Kvinna	59	Ja
R6	Kvinna	22	Nej
R7	Man	27	Nej
R8	Man	26	Nej

Några av respondenterna är helt emot djurparker, andra anser att det både är positivt och negativt. I samtliga intervjuer upplever respondenterna att djur är spännande för människor i alla åldrar. Majoriteten av respondenterna menar att det finns ett generellt intresse att komma nära djur och att det främst är barnfamiljer som lockas till djurparker. En respondent säger att man som förälder vill att ens barn ska få en bra relation till djur och att djurparker möjliggör detta. En respondent menar att det är en aktivitet som hela familjen kan ta del av, såväl vuxna som mindre barn. Flera av respondenterna tror att människor generellt är intresserade av att se djur som inte finns i den svenska naturen.

”Ja, jag vill ju tycka om djurparker eftersom jag gillar djur. Men samtidigt är jag fortfarande en sådan person som tycker synd om djuren. Även fast jag älskar att kolla på dem när de är där. Så jag är delad.” - R6

“Folk vill se vilda djur som inte finns här i vanliga fall [...] man vill ju inte se getter, man vill se tigrar.” - R2

En respondent betonar att det är ett medvetet val att inte längre besöka djurparker. Han har besökt djurparker tidigare och uppfattat det som underhållande när han var yngre men att det oftast skedde i någon form av utbildningssyfte. Respondenten beskriver att han idag ser djurens situation som att han själv skulle leva ett helt liv i sin egen lägenhet med endast möjligheten att gå ut på balkongen. Han upplever djurparker som djurplågeri och anser därför att det är oetiskt att besöka dem.

“Det handlar om att folk måste ändra sina värderingar. Dock är det svårt att säga till folk vad de ska göra, alla i världen tycker och tänker olika.” - R8

Några av respondenterna benämner specifikt delfinernas situation. Djurens Rätt ses som en stor bidragande faktor till personernas uppfattningar eftersom de många gånger synliggör djurhantering inom djurattraktioner. Även dokumentärer och tidningsartiklar har visat sig vara avgörande. En person berättar om hur hon via en dokumentärfilm fick se hur späckhuggare på Sea World i USA behandlats illa och hur hon sedan påverkades av det. En annan respondent uttrycker ett starkt ogillande mot delfinshower. Hon anser att en delfinshow känns som ett tvång snarare än lek på delfinernas egna villkor och initiativ.

”Man utnyttjar dem för deras nyfikenhet, intelligens och lekfullhet, för att de är roliga att titta på och för att de är lättlärd.” - R1

Majoriteten av respondenterna upplever att djurens utrymmen på djurparker inte är tillräckligt stora. En respondent anser att det inte är möjligt att ersätta den naturliga livsmiljön medan en annan säger att djurens yta känns onaturlig. En av respondenterna anser dock att det finns en skillnad mellan djur som har blivit uppfödda i en djurpark och de som av olika anledningar blivit skilda från sina naturliga habitat. Han menar att uppfödda djur inte vet något annat eftersom de inte kan jämföra med hur det är att leva i artens naturliga miljö. Tillgången till mat nämns i flera intervjuer som en positiv aspekt eftersom det inte alltid är lätt för djur att hitta föda ute i det fria. Samtidigt menar en annan respondent att djur som är uppfödda på en djurpark går miste om sina naturliga instinkter då de får mat serverad och exponeras för människor. En respondent anser att det är svårt att säga om djur på djurparker har det bättre än vilda djur. Han tror att djur på djurparker får tillräckligt med mat, omhändertas och blir vaccinerade mot sjukdomar. Samtidigt anser han det vara svårt att svara på om det gör djuren lyckligare än vad de skulle ha varit i den naturliga miljön. En annan respondent resonerar att delfiner på en djurpark kanske mår mindre bra men att det i sin tur gynnar för att kunna rädda tretusen delfiner och att det via den synen är värt det.

“Hur man än gör så det ändå för litet på något sätt.” - R4

“Jag tycker att de vilda djuren ska vara i sin rätta miljö, här bygger man bara upp som en kuliss för djuren. Det känns onaturligt.” - R3

Alla respondenter uppger i intervjuerna att de anser att besökare har ett ansvar för djurens välmående och att det är viktigt att vara uppmärksam på hur djuren behandlas. Om det framkommer att djurparker missköter djuren anser flera respondenter att det är viktigt att visa missnöje. Ett sätt att visa missnöje kan vara att använda sociala medier för att få ett större genomslag och sprida information till andra. Ett annat sätt som respondenterna föreslår är att inte besöka djurparken. En respondent påpekar att det inte spelar någon roll om det handlar om en djurpark eller restaurang, om folk slutar besöka den kommer djurparken eller restaurangen till slut att ändra sitt koncept till antingen det bättre eller stänga ned. De som driver djurparker bär det största ansvaret för djurens välbefinnande anser flera av respondenterna. Två respondenter ser ansvaret som en lång kedja, där besökare, djurpark och staten är viktiga länkar. De menar på att staten sätter lagar och regler som djurparken måste följa, djurparken har ansvar att utbilda personal och att besökare har ett ansvar genom att vara uppmärksamma på hur djuren behandlas.

“Om det är djurparker där det är uppenbart att man missköter djuren eller inte gör sitt bästa för att djuren ska ha en sån bra miljö som möjligt, då ska man naturligtvis inte gå dit och betala inträde.” - R2

“Besökaren har en chans att påverka, man kan uppmärksamma dåliga förhållanden och få ett större tryck på djurparkerna.” - R1

Majoriteten av respondenterna uttrycker en stark tillit till svenska djurattraktioner jämfört med dem utomlands. Flera upplever att svenskar är mer medvetna om djurhållning än människor i andra länder. En av respondenterna berättar om hennes negativa erfarenhet när hon red på elefant i Thailand. Hon beskriver hur elefanten blödde efter att ha blivit slagen av elefantskötaren med ett vasst föremål. Respondenten sa sedan att hon kände dåligt samvete över att ha bidragit till verksamheten och att hon aldrig kommer göra om det. Respondenternas tankar om djurparkens framtid skiljer sig åt. En av personerna som arbetat på Kolmården uppger att hon upplever att djurparken allt mer börjat likna en nöjespark. En ny värld har byggts upp som heter ”Bamses värld” och det finns även karuseller och berg- och dalbanor. Enligt henne kommer inte besökarna för djurens skull längre, utan mer för de nya attraktionerna. En annan respondent tycker att det finns mycket att lära från djurparker, därför borde de satsa mer på utbildning istället. Hon menar att det är roligt och intressant med djur eftersom det är en form av utbildning, att lära sig om hur djuren lever och ser ut. Det är dock inte alla som försvarar djurparkerens syfte med folkbildning, en respondent motiverar följande:

”Ja man får ju inte så mycket utbildning på en djurpark skulle jag säga. Eftersom de inte lever i sin vanliga miljö så kan du ju inte se hur de beter sig ute i det naturliga livet. Eftersom djuren är i fångenskap på djurparken är det ju det beteendet som de har i djurparken som visas upp mot besökarna, inte det beteende som de har i naturen” - R8

Två av intervjupersonerna anser att djurparker borde försöka återinföra djur till dess naturliga livsmiljöer, exempelvis plantera ut de nordiska arterna, som vargen tillbaka till den svenska skogen. En respondent anser det vara en paradox att människan tagit ansvaret för hela planeten och dess invånare. Han menar att människan har förstört mycket av djurens livsmiljöer, utrotat och utrotningshotad många djurarter vilket har gjort att en av de främsta anledningarna till att djurparker existerar är för att bevara djurarter. Två andra respondenter resonerar liknande, de anser att djurattraktioner kommer att öka eftersom människan exploaterar planeten och djurens områden alltmer. Att se den ”sista tigern” kommer vara ett starkt motiv till att besöka djurparker i framtiden.

“Ju längre tiden går desto mer lukrativt och spännande kommer det bli att se utrotningshotade arter på en djurpark.” - R3

En annan av respondenterna uppfattade djurparkerens utveckling ur en helt annan synvinkel och menade att djurparker kommer att försvinna helt och hållet eftersom folks ökade medvetenhet gör att djurparker måste stängas ner. Respondenten anser att färre personer kommer vilja besöka djurparker eftersom de inte vill att djur ska leva i fångenskap.

”Jag tror att de som växer upp nu, och nästa generation, kommer att vara mer medvetna och förhoppningsvis vara mer rädda om djuren och naturen än vad tidigare generationer har varit”. - R1

5. Analys

I detta kapitel återkopplar vi till uppsatsens empiri och analyserar det utifrån teorier och tidigare forskning för arbetet. Analysen ska således hjälpa oss att besvara uppsatsens frågeställningar.

5.1 Djur och etik

Enligt Shani & Pizam (2008) finns det tre etiska överväganden när det gäller djur. Den första aspekten handlar om *miljöetik* vilket innebar att alla handlingar mot djur anses som acceptabla så länge det inte stör ekosystemet eller hotade djurarter. Eftersom djurparker till stor del innefattar bevarande och forskning av djurarter kommer det enligt Shani & Pizams tre punkter ses som etiskt korrekt att hålla djur i fångenskap. Som Kolmårdens djurvälståndsstrateg berättade innebar arbetet som verksamhetsansvarig att bevara djuren och få dem att må så bra som möjligt. Djurens Rätts grundläggande inställning tros därför inte övervinna Shani & Pizams (2008) teori om etik eftersom de vill att alla djur ska få rätt att leva i frihet.

Det andra steget enligt Shani och Pizam (2008) är *djurskydd* som handlar om att djurs lidanden kan accepteras så länge det gynnar människor eller andra djurarters välfärd. Som Jansson berättade verkar Kolmården inom bevarandeaspekten och om vikten av att uppmuntra folk till ett mer hållbart levnadssätt. Det andra etiska övervägandet kommer därför överväga om djur på en djurbaserad attraktion mår dåligt eftersom det i sin tur gynnar både människor och djur. Den tredje aspekten betonar *djurens rätt* och *moraliska hänsyn*, vilket betyder att djurs medvetenhet och förmåga att känna smärta, både fysiskt och psykisk gör det oetiskt att behandla dem illa. Trots det är det tillåtet att använda djur för människors syften. Exempelvis berättade en av respondenterna om när hon red på elefant i Thailand och hur elefantskötaren slog sina elefanter för att turister skulle kunna rida på dem.

Fenell (2015) anser det vara viktigt att bedöma konsekvenserna då en person använder sig av djur. Han menar att personen måste beakta den skada som tillför djuret i förhållande till fördelarna för människor och andra djur. Detta kan kopplas till en av respondenterna som resonerar ur en utilitaristisk synvinkel, att det kan vara värt att tillfångata delfiner på en djurpark för att samla in pengar till att rädda flera tusen delfiner ute i naturen. Fenell (2015) menar också att djurparker kan anse det vara etiskt korrekt att ha djur på djurparken eftersom majoriteten av djurarten fortfarande är fri. En respondent anser att det är skillnad på de djur som blivit uppfödda i djurparken eftersom de inte kan jämföras med hur det är att leva i den naturliga miljön.

I enkäterna framkom det att en majoritet av respondenternas motiv till besöket var för barnens skull och vid observationen av delfinshower var de flesta besökarna föräldrar med sina barn. Detta kan associeras med Reade & Waran (1996) som i sin studie fann att besökarnas generella motiv bakom djurparksbesök bland annat var för besök med vänner och familj. I intervjuerna uppvisar flera respondenter en negativ uppfattning om djurparker. Några av respondenterna benämner Djurens Rätts arbete och tidningsartiklar som bidragande faktorer till den negativa synen på delfinshower. Nilsson berättar att Djurens Rätt använder sig av sociala medier för att påverka människors värderingar. Detta kan hänvisas till Reade & Waran (1996) som menar att konsumenter kan påverkas av artiklar och debatter som förekommer i media.

Jansson anser att det är genom folkbildning som Kolmården har störst chans att påverka sina besökare, barn som vuxna, små steg som kan bidra till en mer hållbar värld för djur och natur. Vid observationsdagen på Kolmården noterades det att det vid alla inhägnade områden fanns skyltar med information och fakta om djuren. Ett exempel på fakta var hur hotad djurarten är i dagsläget. Delfinshowen på Kolmården började med att visa en film om hur människan skövlar och förorenar naturen vilket leder till utrotningshotade djurarter på planeten. Att ha utställningar med djur kan vara ett verktyg för att utbilda och skapa ett intresse för bevarande av djur och natur (Roe et. al, 2014).

Eckhardt et. al (2010) skriver att viss konsumtion kan beaktas som oetisk och därför försöker konsumenter att motivera sina handlingar för att framställa sig själva som bättre människor och rättfärdiga sin konsumtion. I denna studie identifierade vi ekonomisk rationalism, institutionellt ansvar och utveckling som tre olika typer av motiveringar som konsumenterna använde sig av. Några av respondenterna ansåg att djurparkerna bär det största ansvaret för djurens välbefinnande. Även staten, med ansvar att stifta lagar och regler, nämns av flera respondenter. Detta kan kopplas till institutionellt ansvar där konsumenter hänvisar till myndigheter, lagar och företag som ansvariga att lösa de etiska aspekterna av problemet. Samtidigt ansåg samtliga respondenter att besökarna och de själva har ett stort ansvar för djurens välmående genom att vara uppmärksam på de förhållanden som djuren lever i och hur djurparker sköter sig. Den tredje typen av motivering är utveckling där det är vanligt att hänvisa till att den utveckling som skett kommer att fortsätta och att det inte går att göra någonting åt (Eckhardt et. al, 2010). Detta kan hänvisas till de respondenter som ansåg att människan är orsaken till förstörelsen av djurs livsmiljöer och att djurparker därför måste existera för att bevara utrotade djurarter.

5.2 Djurens utrymmen i förhållande till besökarnas upplevelser

Nilsson från Djurens Rätt ansåg att djurens utrymmen borde vara uppbyggda så att djuren ges möjlighet att kunna vara ifred, utan att bli sedda av människor. Detta kan jämföras med Nuttall (2004) som menar att djurparker måste skapa ett område för djur där de kan leva sina liv som om de vore i sin naturliga miljö. Flera av respondenterna i intervjuerna samt Nilsson anser att djuren tappar sina naturliga instinkter och beteenden i djurparken. Han ger exempel på att djuren får sin mat serverad och att detta gör dem passiva. Nilsson anser att det ger en felaktig bild för besökare om de upplever djuren i ett passivt tillstånd. Trots det är majoriteten av besökarna inne på Kolmården nöjda med hur djuren verkar må inne på djurparken. Under observationen av delfinshowen noterades att delfinerna simmade till delfintränarna efter varje utfört moment i showen för att belönas med fisk. Detta går emot Nuttall (2004) som anser att det måste finnas en förståelse för hur djur betar sig i sin naturliga miljö och att djurens naturliga beteende måste bevaras. Fennell (2015) visar i tabell 1. att djur i fångenskap kan uppvisa en ökad aggression mot människor. Under observationen på Kolmården berättade djurvårdaren på apariumet att gorillorna blev arga och kastade föremål mot besökarna för att markera sin aggression. I apariumet användes buskar för att skärma av besökarna från gorillorna. Liknande metod användes i undersökningen av Blaney & Wells (2004) där ett kamouflagenät sattes upp som gjorde att gorillorna på djurparken påverkades mindre av besökarnas närvaro.

I enkäten upplevde 18/20 av de tillfrågade att djuren mår bra på Kolmården medan respondenterna i de personliga intervjuerna var mer tveksamma till djurens välmående på djurparker. En respondent jämförde djurens liv i djurparker som om han skulle vara instängd i en lägenhet för resten av sitt liv och att det därför bör anses som djurplågeri. Detta går i linje med studien av Reade & Waran (1996) som belyser att människor utanför djurparker har en

mer negativ uppfattning om djuren på djurparken och deras situation än vad besökarna har. Flera respondenter i intervjuerna upplever djurens utrymme på djurparker som små. Samtidigt var det ingen av besökarna på Kolmården som yttrade sig negativt om det. Jansson säger att utformningen av djurens områden är anpassade efter dess förutsättningar och av djurskyddsreglerna. Två av respondenterna uttryckte en särskilt negativ uppfattning om djurens utrymme. Den ena upplevde det som för litet och den andra respondenten ansåg att utställningarna var uppbyggda som kulisser och att det gav en onaturlig känsla. Tofield et. al (2003) menar att uppfattningen om djurens områden är en av faktorerna som påverkar besökarnas generella uppfattning om djurparken. Att besökarna på plats var mer positivt inställda till djurens utrymme kan bero på att människor utanför djurparken inte har besökt en djurpark under en längre tid. Därför kan de inte veta om djurparken har förbättrats sedan deras senaste besök. Det kan också bero på att besökare inte vill tänka negativt eftersom det eventuellt kan påverka upplevelsen (Reade & Waran, 1996).

Shani & Pizam (2008) menar att besökarnas åsikter om vad som anses underhållande har förändrats med tiden. Ett flertal av respondenterna har själva besökt djurattraktioner som de är negativt inställda till idag. Vad det kan bero på kan kopplas till Reynolds & Braithwaite (2001) teori om den ökade oron för miljöns välbefinnande. Resultatet av att människor under den senaste tiden börjat intressera sig för djurturism ute i naturen istället för den som sker i fångenskap. Trots det har det visat sig att flera djurattraktioner arbetar för att få djurparker att framstå som mer underhållande, detta sker exempelvis på Kolmården, där djurparken har utökats med karuseller och berg-och dalbanor. Samtliga av uppsatsens intervjupersoner nämnde att utbildningssyftet var det mest intressanta med djurparker. Därför styrker det inte Shani & Pizams (2008) uppfattning om att djurparker ses som platser för avkoppling och underhållning snarare än utbildning. Trots det var det uppenbart att de största folksamlingarna på Kolmården under observationsdagen var runt parkens karuseller och inte bland djuren (med undantag för delfinshowen). Detta resultat visar att både utbildning och underhållning spelar en avgörande roll för besökarnas nöjdhet. Hur dessa viktiga komponenter ska samspela utan att permissa på varken djurens eller besökarnas villkor är dock en åsikt som skiljer sig åt från person till person. Detta framgår tydligt efter studiens intervjuer.

Såväl NAZAR som flera av besökarna ansåg det mer acceptabelt att beskåda djur i det fria än i fångenskap. Det kan kopplas till Reynolds & Braithwaites (2001) olika faktorer om *autenticitet*, *intensitet*, *unikhet*, *varaktighet*, *artens popularitet* samt *artens status*. NAZAR har uteslutit delfinshower och istället uppmuntrat havsutflykter med båt där kunderna har fått möjlighet att skåda delfiner i det fria. *Autenticiteten* blir bättre eftersom delfinernas naturliga beteende visas upp. Djurattraktionen uppfattas på så sätt som mer *unik* i jämförelse med vad upplevelsen på en djurpark hade blivit. Som en annan intervjuperson nämnde blir även upplevelsen mer spännande eftersom det sker på djurens villkor, *intensiteten* och *varaktigheten* blir därmed starkare för dessa människor. De sista två kvalitetsfaktorerna, *artens popularitet* och *artens status* hänvisar speciellt till turism av djur i det fria. Dessa har även visat sig vara betydelsefulla för motivation till besök av djurparker. Attribut som djurens storlek, fara och drama har spelat roll för motiven till att besöka djurparker, det är också faktorer som är typiska för artens popularitet. Även hur pass vanlig eller utrotningshotad djurarten är har varit av betydelse. Hotade djurarter ses som mer intressanta än de som inte är det. Enligt enkäterna var det många av besökarna som ansåg att delfinerna och tigrarna var de mest intressanta djuren att besöka, alltså djur som ses som båda dramatiska, farliga och utrotningshotade, i synnerhet tigern. Många av besökarna ansåg att delfinerna och tigrarna var de mest intressanta djuren. Det blev även tydligt under observationen där tigrarna hade många åskådare och att delfinshowen var fullsatt.

6. Slutsatser

I detta kapitlet besvaras uppsatsens frågeställningar samt dess kunskapsbidrag.

Syftet med denna uppsats har varit att studera djurturism och hur djurattraktioner uppfattas utifrån olika svenska intressenters perspektiv. Nedan följer uppsatsens frågeställningar:

- *Hur ställer sig turismnära intressenter till djurattraktioner?*

Kolmården vill ha fler besökare och menar att de kan utbilda ett stort antal människor genom djurparken. Med hjälp av att forska och utbilda besökare kommer det att bidra till utvecklingen av en mer hållbar och bättre värld för djur och natur. Med djuren i fokus är det viktigt att de får det utrymme som behövs och att djuren mår bra, vilket Kolmården anser att de gör.

Djurens Rätt ställer sig emot djurattraktioner. De menar snarare att det tillför en negativ effekt på besökare eftersom djuren lever i ett passivt tillstånd där de inte behöver använda sina naturliga instinkter och beteenden. När det gäller djurens utrymme vill Djurens Rätt att djuren ska kunna gömma sig så att det i framtiden blir att besökare inte är garanterade att se alla djur på djurparker.

I frågan om ståndpunkter säger sig NAZAR vara någonstans mellan Kolmården och Djurens Rätt. Researrangören har aktivt tagit avstånd från delfinshower som djurattraktion. Samtidigt är deras uppgift som researrangör att tjäna pengar på att sälja resor och utflykter till sina kunder. NAZAR ställer sig positiva till djurattraktioner som innebär att besökare vistas i djurens naturliga områden.

Ingen av de turismnära intressenterna var omedvetna om den debatt som försiggår kring djurattraktioner idag. Djurparken och djurrättsorganisationen är två starka motpoler till varandra. Djurens välmående är deras gemensamma grund men åsikterna skiljer dem åt.

- *Hur ställer sig besökare till djurattraktioner?*

Huruvida besökarna är för eller emot djurattraktioner är inte lika självklar som för respondenterna för Kolmården, Djurens rätt och NAZAR. Åsikterna om vad som anses rätt och fel är inte lika tydliga och värderingarna skiljer sig åt från person till person. En och samma person kunde både vara positiv och negativt inställd till djurattraktioner. Det har visat sig att de besökarna som inte var på plats på Kolmården ställer sig mer kritiska till djurattraktioner än för de som var på plats under observationen. Detta resultat framkom tydligt i enkäterna då personerna på Kolmården svarade att de upplevde djurens utrymme som bra medan de som inte var på plats var mer kritiska. Samtliga respondenter förutom de som var där i arbete, besökte Kolmården för barn och familjens skull. Vi ser även skillnader gällande ståndpunkter mellan de personer som har barn och de som inte har barn. Vi ser tendenser till att de respondenter som har barn använder barnen som motiv till att det är acceptabelt att besöka djurattraktioner. Det är även viktigt enligt besökarna att ta ett ansvar för djurens välmående. Majoriteten av respondenterna uttrycker en stark tillit till svenska djurattraktioner jämfört med utomlands.

Den positiva uppfattningen av djurparker bland besökare grundar sig framförallt på djurparkerens kunskapsbidrag. Det finns mycket att lära sig av från djurparker och därför ses utbildning som en viktig del. Det möjliggör även att människor får en bra och sund relation till djur. Eftersom människor generellt är intresserade av att se djur bidrar det också till en

positiv upplevelse som många kan ta del av, i synnerhet barnfamiljer. Majoriteten av svaren från enkäterna ansåg att djuren på djurparker mår bra och att de har bra utrymmen. Att djuren får tillgång till trygghet, mat och vatten är också positivt. Att det dessutom hjälper till att rädda arter är också en annan positiv slutsats.

Kunskapsbidrag

En djurattraktion är beroende av att det kommer besökare, därför är det av vikt för alla intressenter att veta hur dessa uppfattas av besökarna. För besökare kan det vara nödvändigt att veta vad producenter (Kolmården och NAZAR) samt vad en djurrättsorganisation som Djurens Rätt står för. Denna uppsats bidrar med vad svenska besökare på och utanför en djurattraktion har för åsikter och funderingar. För Kolmården och NAZAR är det av nytta för att de ska kunna utveckla sin verksamhet och göra sina besökare och kunder nöjda. För Djurens Rätt kan denna uppsats bidra till en uppdaterad bild av vad svenska besökare har för syn på djurattraktioner. Det kan de i sin tur använda sig av i arbetet för att försöka förändra människors värderingar kring användningen av djur inom turismen. Till sist kan denna uppsats användas för att få en större förståelse för djurturism inför framtida forskning inom ämnet.

Avslutande diskussion

I det sista kapitlet ges en avslutande diskussion samt förslag på vidare forskning inom ämnet.

Att få uppleva en färgstark delfinshow, rida på elefant eller klappa ett lejon är för oss, liksom för många andra människor en dröm. Djurattraktioner kan därmed ses som ett bra alternativ för att få uppnå dessa drömmar. Långtifrån alla har möjlighet att upptäcka dessa djur i deras naturliga hemmiljö. Ett besök på exempelvis cirkus eller djurpark blir därmed ett enkelt alternativ. Att djur lockar besökare till djurattraktioner är självklart, om det anses rätt eller fel är en annan fråga som många gånger väcker diskussion.

Studiens resultat visar att vissa personer ser djurparker som en del i ett tydligt underhållningssyfte medan andra ser det som en djurpark med fokus på utbildning. Var går gränsen för att hålla djur i fångenskap och vem bestämmer egentligen en sådan sak? Vissa personer kanske anser att gränsen redan går vid att besöka en bondgård, medan andra anser det vara acceptabelt att gå på djurcirkus. Mycket av svaren får därför utgå från respondenternas egna åsikter och tankar kring denna problematik eftersom den skiljer sig åt från person till person. Att besvara frågan om det anses rätt eller fel med djurattraktioner är därför svårt, eftersom svaret ligger i varje enskild individs tankar och uppfattningar. Resultatet från denna studie är därför tydligt präglad av vad respondenterna själva anser om djurattraktioner.

Behovet av att umgås med djur och lära sig mer om samspelet människa och djur är något som vi tror kommer att finnas kvar, om inte öka i framtiden. Kolmårdens viktigaste uppdrag är att förmedla god kunskap i djur- och naturfrågor och därmed bidra till ett ökat intresse. Framtidens svåra uppgift handlar om att bevara jordens djur- och naturliv samtidigt som människan förbrukar det i allt högre grad. Att djurbaserade attraktioner är ett fenomen som skulle minska framöver ser vi därför inte som troligt. Att arbeta för att utveckla och förbättra djurattraktioner är därför viktigt. Turismindustrin spelar nu, liksom i framtiden en avgörande roll för hur utvecklingen kommer att fortskrida inom detta område. Djurens Rätt anser att det handlar om att förändra grundproblemet och människors värderingar på sikt. Den ökade medvetenheten och oron hos människor kan därför utgöra en viktig faktor för framtidens turism, i synnerhet den för djurattraktioner.

Förslag på vidare forskning

Ett intressant förslag på fortsatt forskning inom ämnet är att undersöka volontärresor med djur. Hur olika organisationer arbetar med projekt där djur blivit skadade, misshandlade och farit illa. Likaså studera hur olika volontärprojekt kan bidra med positiva effekter på destinationer i form av ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet men även motiven till varför folk väljer att volontärarbeta utomlands.

Referenser

Tryckta källor

- Aspers, Patrik (2011). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden. 2.*, [uppdaterade och utökade] uppl. Malmö: Liber
- Blaney, E.C. & Wells, D.L. (2004) "The influence of a camouflage net barrier on the behaviour, welfare, and public perceptions of zoo-house gorillas," *Animal Welfare*, 13 (2), 111-118. [2017-04-17]
- Bryman, A (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder. 2.*, [rev.] uppl. Malmö : Liber
- Fennell, D.A. (2012) "Tourism, Animals and Utilitarianism," *Tourism Recreation Research*, 37 (3), 239–249. [2017-04-17]
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken. Upplaga 2.* Johanneshov: TPB
- Eckhardt, G., Belk, R., Devinney, T., & Black, I. (2010) "Why don't consumers consume ethically?" *Journal of Consumer Behaviour*, 9 (6), 426-436. [2017-04-11]
- Eriksson, L., Hultman, J (2014) *Kritiskt tänkande: utan tvivel är man inte riktigt klok.* Stockholm: Liber.
- Fernandez, E., Tamborski, M., Pickens, S., & Timberlake, W. (2009) "Animal-visitor interactions in the modern zoo: Conflicts and interventions," *Applied Animal Behaviour Science*, 120 (1), 1-8. [2017-03-06]
- Hjerm, M & Lindgren, S (2010). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys. 1. uppl.* Malmö: Gleerup
- Holme, I-M & Solvang, B-K. (2012). *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder. 2.*, [rev. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Hosey, G. (2005) "How does the zoo environment affect the behaviour of captive primates?" *Applied Animal Behaviour Science*, 90 (2), 107-129. [2017-03-06]
- Luebke, J.F. & Matiasek, J. (2013) "An Exploratory Study of Zoo Visitors Exhibit Experiences and Reactions," *Zoo Biology*, 32 (4), 407-416. [2017-03-06]
- Moorhouse, T., Dahlsjö, C., Baker, S., D'Cruze, N., & Macdonald, D. (2015) "The Customer Isn't Always Right," *Conservation and Animal Welfare Implications of the Increasing Demand for Wildlife Tourism*, 10 (10), 1-15. [2017-03-06]
- Nuttall, D. (2004) "An animal-as-client (AAC) theory for zoo exhibit design," *Landscape Research*, 29 (1), 75-96. [2017-03-08]
- Reade, L & Waran. N. (1996) "The modern zoo: How do people perceive zoo animals?" *Applied Animal Behaviour Science*, 1 (2), 109-118. [2017-05-17]

- Reynolds, P & Braithwaite, D. (2001) "Towards a conceptual framework for wildlife tourism," *Tourism Management*, 22 (1), 31–42. [2017-03-315]
- Roe, K., Mcconney, A., & Mansfield, C. (2014) "The Role of Zoos in Modern Society - A Comparison of Zoos Reported Priorities and What Visitors Believe They Should Be," *Anthrozoos*, 27 (4), 529-541. [2017-04-19]
- Shani, A. (2012) "A quantitative investigation of tourists ethical attitudes toward animal-based attractions." *Tourism*, 60 (2), 139-158. [2017-03-06]
- Shani, A & Pizam, A. (2008) "Towards an ethical framework for animal-based attractions," *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 20 (6), 679–693. [2017-04-11]
- Sickler, J. & Fraser, J. (2009) "Measuring the cultural impact of zoos and aquariums," *International Zoo Yearbook*, 43 (1), 103-112. [2017-03-07]
- Tofield, S, Coll, R., Vyle, B, & Bolstad, R (2003) "Zoos as a Source of Free Choice Learning," *Research in Science and Technological Education*, 21 (1), 67-99. [2017-05-17]
- Woods, B. (2002) "Good zoo/Bad zoo: Visitor experiences in captive settings," *Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals*, 15 (4), 343-360. [2017-05-17]
- Elektroniska källor*
- Djurens Rätt (2017). *Djur som underhållning*. Tillgänglig: < <https://www.djurensratt.se/djur-som-underhallning> > [2017-03-02]
- Jordbruksverket (2017). *Djur i djurparker*. Tillgänglig: <<http://www.jordbruksverket.se/annesomraden/djur/olikaslagsdjur/djurforuppvisning/djurparksdjur.4.207049b811dd8a513dc80001418.html> > [2017-04-10]
- Kolmården (2017). *Djurparkers uppgifter*. Tillgänglig: <http://www.kolmarden.com/hallbar_varld/djurparkens_uppgifter > [2017-03-11]
- Kolmården (2017) *Om Kolmården*. Tillgänglig: < http://www.kolmarden.com/om_kolmarden > [2017-05-10]
- Världsnaturfonden (2016). *Living on the edge*. Tillgänglig: <http://www.wwf.se/source.php/1674009/LPR_2016_summary%20single%20pages%20low%20res.pdf > [2017-03-09]
- Nationalencyklopedin (2017). *Etik*. Tillgänglig: <<http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/etik>> [2017-07-18]
- Nationalencyklopedin (2017) *Utilitarism*. Tillgänglig: <<http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/utilitarism>> [2017-07-18]

Skype (2017) *Skype-till-skype-samtal*. Tillgänglig. <<https://www.skype.com/sv/>>[2017-05-03]

United Nations World Tourism Organisation (UNWTO). Tillgänglig: <<http://www2.unwto.org/tourism4development2017>>[2017-03-06]

United Nations World Tourism Organisation (UNWTO) (2017). *International year 2017*. Tillgänglig: <<http://www2.unwto.org/press-release/2017-01-17/sustained-growth-international-tourism-despite-challenges>>[2017-03-06]

Ving (2016). *Djurattraktioner*. Tillgänglig: <<https://www.ving.se/om-ving/hallbart-resande/aktuellt/djurattraktioner>> [2017-03-12]

World Associations of Zoos and Aquariums (2015). *WASA strategies*. Tillgänglig: <<http://www.waza.org/en/site/media/publications-1264077522/waza-strategies>>[2017-03-06]

Muntliga källor

Personlig intervju 1, kvinna 22 år (2017-05-2)
Personlig intervju 2, kvinna 26 år (2017-05-08)
Personlig intervju 3, man, 26 år (2017-04-25)
Personlig intervju 4, man 27 år (2017-04-27)
Personlig intervju 5, man 32 år (2017-05-07)
Personlig intervju 6, kvinna 52 år (2017-05-02)
Personlig intervju 7, man 54 år (2017-05-03)
Personlig intervju 8, kvinna 59 (2017-05-04)

E-postintervju

Jansson, Tina, Kolmårdens djurvälståndstrateg (2017-05-01)

Observationer

Kolmården djurpark, deltagande observation, även ett 20-tal enkäter delades ut på plats (2017-04-22)

Bilagor

Bilaga 1

Observationsschema

Har djuren stora utrymmen?

Är det likt deras naturliga miljö?

Finns det möjlighet att gömma sig?

Skyltning om utbildning?

Varningsskyltar?

Skyltar om forskning?

Hur beter sig besökare vid utställningarna?

Vilka är besökarna?

Bankar besökare på glasen?

Skriker besökare på djuren?

Vilka djur verkar populärast?

Vilka djur verkar minst populära?

Vad finns det för faciliteter?

Finns det andra attraktioner som lockar?

Bilaga 2.

Intervjufrågor

1. Mailintervjufrågor Kolmården

Berätta lite kort om dig själv

Vad innebär ditt arbete som djurvälferdsstrateg?

Vem äger Kolmården?

Hur arbetar Kolmården med forskning?

Hur arbetar Kolmården med folkbildning?

Hur arbetar Kolmården med bevarande?

Vem har det yttersta ansvaret för djurens välmående?

Vem bestämmer regler och utformning av djurparkens inhägnade områden?

Har djuren möjlighet att undvika djurparkens besökare?

Hur ser Kolmården på framtiden och kan djurparkens utvecklas på något sätt?

2. Intervjufrågor Djurens Rätt

Berätta lite kort om dig själv

Vad är Djurens Rätt?

Hur ställer sig Djurens Rätt till djurparker?

Vilka nackdelar ser Djurens Rätt med djurparker?

Ser Djurens Rätt några fördelar med djurparker?

Hur kan djurparker utvecklas?

Hur arbetar Djurens Rätt för att påverka researrangörer?

Hur arbetar Djurens Rätt för att påverka besökare?

3. Intervjufrågor NAZAR

Berätta kort om dig själv

Vad är NAZAR?

Hur ser NAZAR på djurturism?

Hur ser NAZAR på djurparker?

Hur arbetar NAZAR med djurturismfrågor?

När slutade NAZAR marknadsföra delfinshower?

Har beslutet haft någon påverkan på era kundrelationer, positivt eller negativt?

Upplever du att besökaren är mer medveten idag?

4. Intervjufrågor besökare

Vad för typer av djurattraktioner har du tagit del av?

Vad upplever du är de främsta anledningarna till att det är populärt?

Varför besökte du/sällskapet Kolmården?

Vilka djur var du/sällskapet intresserade av att se?

Upplever du att djuren har tillräckligt stora utrymmen?

Upplever du att djuren har möjlighet att dra sig undan "publik"?

Upplever du att djuren har det bra?

Har besökare ett ansvar för djurens välmående? Om JA, på vilket sätt?

Vilka bär det yttersta ansvaret för djurens välmående?

Vad anser du är en djurparks viktigaste syfte?

Vad kan djurparker utveckla?

Hur tror du att framtiden kommer att se ut för djurattraktioner?

Bilaga 3.

Enkätfrågor

1. Kön?
2. Ålder?
3. Varför besöker du Kolmården?
4. Vad är viktigt för dig under dagens besök?
5. Vilka djur vill du helst se?
- 6a. Ska du besöka någon av Kolmårdens shower?
- 6b. Varför/Varför inte?
7. Hur upplever du djurens utrymmen?
8. Upplever du att djuren har möjlighet att dra sig undan/gömma sig?
9. Upplever du att djuren mår bra på Kolmården?
10. Vad kan Kolmården utveckla?

Bilaga 4 - Bilder

Bild framsida (Kindstedt, 2017)

Bilder från observationen på Kolmården.

Bild 1 (Kindstedt, 2017)

Bild 2 (Kindstedt, 2017)